

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS KATEDRA

Valstybės valdymo teisės specializacijos

V kurso studentė

Jurgita Šiuparytė

**NAUJAUSI PILIETYBĖS ĮSTATYMO PAKEITIMAI IR
JŲ ĮGYVENDINIMO PRAKTINIAI ASPEKTAI**

Magistro darbas

Darbo vadovas. Doc.dr. A. Normantas

Darbo recenzentas. Doc.dr. A. Andruškevičius

VILNIUS, 2007

TURINYS

IŽANGA.....	3
1. LIETUVOS PILIETYBĖS SAMPRATA IR JOS INTERPRETAVIMAS KONSTITUCINIO TEISMO NUTARIMUOSE	5
2. PILIETYBĖS SANTYKIŲ TEISINIO REGULIAVIMO RAIDA LIETUVOJE.....	14
3. PILIETYBĖS ĮGIJIMO BŪDAI LIETUVOJE IR SU JAIS IŠSKYLANČIOS PROBLEMOS.....	23
3.1. Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas gimimu	24
3.2. Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas natūralizacijos būdu	27
3.3. Pilietybės įgijimas įgyvendinus teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę	31
3.4. Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas optavimo būdu.....	33
3.5. Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas kitais įstatymų nustatytais atvejais.....	34
4. PILIETYBĖS TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE.....	36
4.1. Dvigubos pilietybės problemos ir jų interpretavimas	36
4.1.1. Pilietybės suteikimas už nuopelnus Lietuvos valstybei Jurij'ui Borisov'ui.....	37
4.1.2. Pilietybės suteikimas už nuopelnus Lietuvos valstybei Kathryn Elizabeth Douglas.....	40
4.2. Teisės į pilietybę išsaugojimas asmenims, iki 1940 m. turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę.....	42
4.2.1. Repatrijavimo sąvokos taikymas Ida Ita Ragovin byloje.....	44
4.3. Pilietybės teisinio reguliavimo problemos po 2006 m. lapkričio 13 d.....	47
4.3.1. „Ypatingo ryšio su Lietuvos valstybe statusas“	48
IŠVADOS.....	52
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	56

IŽANGA

Lietuvos Respublikos pilietybė – konstitucinis institutas, kurios pamatai buvo apčiuopiami jau 1918 metais, priėmus laikinąją Lietuvos valstybės Konstituciją. Pilietybė gali būti apibrėžta kaip bilietas į asmens konstitucines teises, lemiantis asmens teisinį statusą šalyje. Šiandieninėje visuomenėje pilietybės teisinis reguliavimas turi būti sietinas su žmogaus teisės į pilietybę įgyvendinimo bei atitikimo tarptautinėms konvencijoms, paprotinei tarptautinei teisei bei visuotinai pripažįstamiems teisės principams užtikrinimu.

Pažymėtina, kad pilietybės problema yra viena iš sudėtingiausių Konstitucinės teisės teorijoje. Atkuriant Lietuvos Nepriklausomą valstybę, reikėjo teisiškai apibrėžti ką laikyti Lietuvos piliečiais, kurie galėtų spręsti Valstybės atkūrimo klausimus, t.y. ar piliečiais laikyti tik asmenis, kurie turėjo pilietybę iki 1940 m. ir jų palikuonims, ar atsižvelgiant per 50 metų pakitusias realijas galimybę pripažinti pilietybę ir kitiems teisėtai Lietuvoje gyvenantiems asmenims. 1989 m. lapkričio 3 d. priimtame Pilietybės įstatyme (skirtingai nei Latvijoje ar Estijoje) buvo suderinti abu variantai. Tai reiškia, kad iš vienos pusės buvo užtikrintas pilietybės tęstinumas ją turėjusiems Lietuvos Respublikos piliečiams ir galimybė kitaip apsispręsti (pasirinkti, ar ne) kitiems Lietuvoje gyvenantiems asmenims. 1990 m. gruodžio 5 d. Buvo priimtas Nepriklausomos Lietuvos Pilietybės įstatymas, kuris buvo dažnai keičiamas ir pildomas. Tai susiję ir su išeivijos pilietybės klausimų sprendimu, o taip pat ir su natūralizacijos sąlygų keitimu bei pilietybės klausimų sprendimų priėmimo tvarka.

Pilietybės teisinio reguliavimo problemos šiuo metu Lietuvoje sietinos ir su emigracija, kuri gali tapti viena didžiausių nekarinių grėsmių, mažinančių Lietuvos gyventojų skaičių. Tokia situacija reikalauja iš naujo atsigręžti į pilietybės problemas.

Temos aktualumas, mokslinis naujumas, teorinė ir praktinė nauda. Nagrinėjamos temos aktualumas atsispindi šiandieniniame tiek teisiniame, tiek politiniame, tiek apskritai visuomeniniame gyvenime, nes po 2002 m. priimto Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo iki šių dienų buvo atlikta ištis nemažai šio įstatymo pataisų, kurios itin aktualios tiek Lietuvoje gyvenantiems žmonėms, tiek užsienio lietuviams. Taigi, šiame darbe pagrindinį dėmesį koncentruosiu 2002 - 2006 m. Pilietybės įstatymo pakeitimams, o taip pat su jo taikymo procese iškilusiomis problemomis. Kad šių problemų būta rodo ir didelį rezonansą tiek politikų, tiek praktikų, tiek išeivijos tarpe buvę 2003 ir 2006 m. Konstitucinio Teismo nutarimai, susiję su atskirų Pilietybės įstatymo nuostatų konstitucingumu. Šiuose nutarimuose Konstitucinis Teismas interpretuodamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 straipsnį atskleidė pilietybės esmę, paskirtį, principus.

Darbe bus nagrinėjamos tokios pilietybės teisinio reguliavimo problemos: pilietybės suteikimas už nuopelnus Lietuvos valstybei, teisės į pilietybę išsaugojimas asmenims, iki 1940 m. turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę bei dvigubos pilietybės problemos ir jų interpretavimas.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai. Pagrindinis darbo tikslas yra atskleisti pilietybės instituto teisinio reguliavimo problemas ir nustatyti galimus šių problemų sprendimų būdus.

Atskleidžiant minėtuosius tikslus, darbe bus siekiama:

- išnagrinėti Lietuvos Respublikos ir tarptautinius teisės aktus, mokslinę literatūrą ir atskleisti Lietuvos Respublikos pilietybės sampratą;
- apžvelgti pilietybės santykių teisinio reguliavimo raidą;
- išnagrinėti pilietybės įgijimo būdus Lietuvoje ir iškylančias teisinio reguliavimo problemas;
- išanalizuoti Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, susijusią su pilietybės teisiniu reguliavimu.

Tyrimo objektas – pilietybės institutas.

Tyrimo metodika. Tiriant naujausius pilietybės įstatymo pakeitimus ir jų įgyvendinimo praktinius aspektus bei formuluojant darbo išvadas buvo remiamasi lyginamuoju, istoriniu bei loginiu metodais.

Visų pirma išskiriant tiek Lietuvos Respublikos pilietybės sampratą, tiek lyginant skirtingas Pilietybės įstatymo nuostatas, tiek kitas pilietybės teisinio reguliavimo problemas buvo naudojamas lyginamasis metodas. Apžvelgiant pilietybės santykių teisinio reguliavimo raidą buvo naudojamas istorinis metodas. Loginiu metodu buvo atskleidžiami šio darbo tikslai, nagrinėjami teisės aktai ar pateikiamos išvados.

Darbo struktūra ir svarbiausieji šaltiniai. Šio darbo pagrindą sudaro įžanga, dėstomoji dalis bei išvados. Dėstomoji dalis susideda iš keturių pagrindinių dalių, kurios skirstomos į poskyrius; čia atskleidžiami pagrindiniai darbo tikslai ir uždaviniai.

Rašant darbą bus analizuojami norminiai aktai, reguliuojantys pilietybės santykius, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, o taip pat ir Lietuvos mokslininkų E.Šileikio, V.Sinkevičiaus, V.Vadapalo, A.Pumpučio ir kitų autorių darbai.

1. LIETUVOS PILIETYBĖS SAMPRATA IR JOS INTERPRETAVIMAS KONSTITUCINIO TEISMO NUTARIMUOSE

Pilietybės problema buvo viena tų, kurią Lietuvos valstybei teko spręsti ir šio amžiaus pradžioje, atkūrus nepriklausomybę 1918 m., ir atstačius nepriklausomybę po penkiasdešimt metų trukusios sovietinės priespaudos. Pilietybės klausimas yra svarbus, nes pilietybė yra vienas demokratijos garantų, kuris numato piliečio statusą bei jo galimybę dalyvauti valstybės valdyme. Be to, su pilietybe yra glaudžiai susijusi žmogaus teisių ir pareigų apimtis. Pilietybė suteikia galimybę turėti visas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose įstatymuose numatytas teises ir pareigas, bei duoda galimybę, kad asmuo bus ginamas valstybės viduje ir už valstybės ribų.

Visos valstybės apibrėžia, ką jos laiko savo piliečiais, o ką - ne, šitaip diferencijuodamos savo valstybės gyventojus. Pilietybė paprastai užtikrina tos šalies piliečiams „pilną narystę“ politiniame gyvenime, pasireiškiančią balsavimo teise šalies rinkimuose, teise steigti partijas, dažnai - ir užimti tam tikras pareigas valstybės tarnyboje. Teigiama, kad jau tuo pilietybė, suteikdama vienokią „teisių rinkinį“ piliečiams, formuoja tam tikros įtampos laukus tarp piliečių ir nepiliečių. Juolab kad šių padėties skirtumų ribos paliečia tokias sritis, kaip balsavimą, profesiją, kartais - gyvenamosios vietos pasirinkimą, deportaciją ar ekstradiciją¹.

Gerai sukurta demokratinės pilietybės koncepcija visada teiks didelę svarbą individo teisėms. Pilietybė suprantama ne kaip grupių, bet kaip individų visuma. Individai veikia kaip piliečiai, turintys specifinių interesų ir tikslų. Tai reiškia, kad jie savo interesų ir tikslų siekia remdamiesi bendrai priimtomis tarpusavio sąveikos taisyklėmis. Taigi pilietybės klausimų svarbą lemia tai, kad pilietybė įprasmina pačią valstybę ir yra viena būtiniausių šiuolaikinės civilizuotos valstybės elementų.

Pilietybės klausimai yra glaudžiai susiję su etniniais, regioniniais ir tarptautinių santykių klausimais. Tiek konkrečios valstybės, tiek atskiro regiono - Europos Sąjungos - atveju pilietybės klausimai nagrinėjami įstatymu leidybos, teisės, politikos pokyčių kontekste².

Valstybė, reguliuodama pilietybės santykius, turi diskreciją, kuri pripažįstama ir tarptautinėje teisėje. Tačiau tarptautinėje teisėje pabrėžiama ir tai, kad įstatymais ar sudarytomis tarptautinėmis sutartimis nustatytas pilietybės teisinis reguliavimas turi užtikrinti žmogaus teisės į pilietybę įgyvendinimą, turi atitikti tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir visuotinai pripažįstamus su pilietybe susijusius teisės principus. Antai tarptautinėje teisėje yra įtvirtintas

¹ Taljūnaitė M. Sociologinė pilietybės samprata ir modeliai / Lietuvos mokslų akademija. Filosofija ir Sociologija, 2004, Nr. 2, p.2

² Ten pat, p.1

principas, kad kiekviena valstybė gali pati apibrėžti, kas yra jos piliečiai, nustatyti pilietybės įgijimo ir jos netekimo pagrindus. 1930 m. Konvencijos dėl kai kurių klausimų, susijusių su pilietybės įstatymų kolizija³, 1 straipsnyje nustatyta: „Kiekviena valstybė savo įstatymu nustato, kas yra jos piliečiai. Ši įstatymą turi pripažinti kitos valstybės, jeigu jis atitinka tarptautines konvencijas, tarptautinį paprotį ir visuotinai pripažintus teisės principus, susijusius su pilietybe.“

Jungtinių Tautų Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje⁴ (1948 m.) įtvirtinta, kad kiekvienas turi teisę į pilietybę; iš nieko negali būti savavališkai atimta jo pilietybė ar teisė ją pakeisti (15 straipsnis). Jungtinių Tautų Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte⁵ (1966 m.) nustatyta, kad kiekvienas vaikas turi teisę įgyti pilietybę (24 straipsnis). Be to, tarptautiniuose dokumentuose taip pat yra įtvirtintas neginčijamas principas, kad kiekviena valstybė gali pati apibrėžti, kas yra jos piliečiai, nustatyti pilietybės įgijimo ir jos netekimo pagrindus.

1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės⁶ (kurios Lietuvos Respublika nėra pasirašiusi) pilietybę apibrėžia kaip „teisinių ryšių tarp asmens ir valstybės, kuris, tačiau nerodo jo etninės kilmės“ (2 straipsnis). Šios konvencijos 3 straipsnyje nustatyta: „kiekviena valstybė pagal savo teisę nustato, kas yra jos piliečiai. Kitos valstybės šią teisę pripažįsta tiek, kiek ji atitinka čia taikomas tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir teisės principus, paprastai sietinus su pilietybe.“ Be to, konvencija draudžia bet kokią diskriminaciją pilietybės srityje, taip pat ir diskriminaciją dėl tautinės ar etninės kilmės (5 straipsnis). Toks draudimas yra visiškai suprantamas ir pamatuotas, nes pilietybės klausimų pažeidimai sukelia prievartą, išskirtiniu dalykų atsiradimą politinėje arenoje, įtampą tarptautiniuose valstybių santykiuose ar net teritorines pretenzijas.

Nepaisant pilietybės reikšmingumo, dėl pilietybės apibrėžimo vieningai nėra sutariama. Vieni ją tiria aprašydami tautybes ir formalaus pilietybės suteikiamo statuso terminais, tuo tarpu kiti nagrinėja pilietybę kaip vieningą socialinę ir politinę narystę.

Teisės literatūroje yra pateikiama daug ir įvairių pilietybės apibrėžimų. Pilietybę neretai suprantama kaip nuolatinis teisinis ar politinis teisinis asmens ir valstybės ryšys. Štai V. Vadapalas teigia, kad „pilietybe laikoma nuolatiniu teisiniu ryšiu, kuriuo asmuo susijęs su valstybe nepriklausomai nuo to, kur šis asmuo bebūtų“⁷. P.Kūris ir M.Požarskas rašo, kad „pilietybė – žmogaus

³ Hagos Konvencija dėl kai kurių klausimų, liečiančių pilietybės įstatymų koliziją (1930 m.) / http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co%2Doperation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/legal_instruments/Conv%20conflict%20nationality%20The%20Hague%2004_1930.pdf

⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948 m.) / <http://www.unhcr.ch/udhr/lang/lit.htm>

⁵ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966 m.) / http://www.hrmi.lt/downloads/structure//TARPTAUTINIS_PILIETINI_U_IR_POLITINI_U_TEISI_U_PAKTAS.pdf

⁶ Europos konvencija dėl pilietybės (1997 m.) / http://www.etib.lt/site_files/teisinis/Europos%20konvencija%20del%20pilietybes.doc

⁷ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis / Vilnius: Eugrimas, 1998, p.278. ISBN 9986-752-40-X

priklausymas tam tikrai valstybei, jo nuolatinis teisinis ryšys su tam tikra valstybe pasireiškia tuo, kad pilietis valstybei turi tam tikras pareigas ir naudojami atitinkamomis teisėmis⁸. Anot A. Pumputis, pilietybė yra „stabilus teisinis - politinis ryšys tarp valstybės ir asmenybės⁹. S.Vansevičius pilietybę apibrėžia kaip nuolatinį politinį teisinį asmens ir valstybės ryšį, kuris parodo asmens priklausomybę konkrečiai valstybei, tarpusavio teises ir pareigas.¹⁰ B.Nemicko nuomone „pilietybė yra tam tikra politinė jungė tarp asmens ir valstybės, tiksliau tariant, abišalė piliečio ir valstybės pareigų bei teisių sąraizga“¹¹. Anot A.Normanto, „pilietybė yra vienas iš trijų banginių, ant kurių laikosi valstybė. Taip pat pilietybė – viena iš demokratijos garantų, numatančių asmens, turinčio piliečio statusą, dalyvavimą valstybės valdyme“.¹²

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 13 d. nutarime pilietybė apibūdinama taip: „pilietybė yra nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su konkrečia valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis bei pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe bei gynyba“¹³.

Taigi pilietybė yra jungiamoji grandis tarp Tautos suvereniteto ir asmens laisvės. Įgyvendindama savo pilietines teises ir pareigas, asmenybė dalyvauja realizuojant Tautos suverenitetą. Nepamirškime, kad su pilietybe glaudžiai siejasi žmogaus teisės, laisvės bei pareigos, jų apimtis ir turinys. Pilietybė yra būtina prielaida, kad asmuo turėtų visas Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintas teises ir laisves, kad jo teisėti interesai būtų ginami ir šalies viduje ir už jos ribų.

Apibendrinant galima teigti, kad pilietybė teisės literatūroje suprantama dviem aspektais:

1. kaip objektyviai egzistuojantis asmens teisinis ryšys su valstybe;
2. kaip teisės normų, reguliuojančių pilietybės santykius, visuma, t.y. kaip savarankiškas konstitucinės teisės institutas¹⁴.

Pilietybė suteikia asmeniui socialiai svarbų vaidmenį visuomenėje – galimybę dalyvauti tvarkant ir sprendžiant valstybinio gyvenimo reikalus, garantijų socialiniame gyvenime minimumą, valstybės globą bei gynybą. Vadinas, Lietuvos pilietybė yra nuolatinis teisinis asmens ryšys su Lietuvos valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis ir pareigomis ir iš jų kylančių savitarpio

⁸ Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos / Vilnius: Mintis, 1985, p. 283.

⁹ Pumputis A. Respublikos pilietybė / Tarybų darbas / 1989, Nr.7 p.16.

¹⁰ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija / Vilnius: Justitia, 2000, p.75. ISBN 9986-567-35-1

¹¹ Nemickas B. Lietuvos pilietybė ir jos klystkeliai. / Amžius, 1994, Nr. 13(149).

¹² Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis M., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė E., Žilys J. Lietuvos Konstitucinė teisė / Vilnius, 2002, p. 367

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 22 d. nutarimo Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tarkos" 5 punkto pakeitimo" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai / Valstybės žinios, 1994, Nr. 29-524.

¹⁴ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 367

pasitikėjimu, gynyba bei asmens ištikimybe valstybei. Lietuvos Respublikos pilietis įgyja išimtinę teisę dalyvauti valdant savo valstybę. Tik Lietuvos piliečiai turi aktyviają ir pasyviają rinkimų teisę, kuri įgyvendinama įstatymų numatyta tvarka, taip pat teisę dalyvauti referendume. Tai tiesiogiai įtvirtinta 2002 m. rugsėjo 17 d. priimtame Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme. Šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog „Lietuvos Respublikos piliečiai turi visas socialines ekonomines, politines ir asmenines teises bei laisves, kurias skelbia ir garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija ir įstatymai, taip pat Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys“. Šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „Lietuvos Respublikos pilietis turi laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, vykdyti jų nustatytas pareigas, saugoti Lietuvos Respublikos interesus, padėti stiprinti jos galią ir autoritetą, būti jai ištikimas“¹⁵. Vadinasi, Lietuvos Respublikos pilietis turi atitinkamų teisių, kurias jam garantuoja Lietuvos Respublikos teisės aktai, tuo pačiu pilietybė asmenį įpareigoja atlikti tam tikras pareigas. Taigi galima teigti, kad pilietybė yra visuomeninė – valstybinė vertybė (gėris), kurios pasiekimo galimybę būtina užtikrinti kiekvienam žmogui.

Pagal teisinį turinį Lietuvos Respublikos pilietybė yra apibūdinama kaip asmens nuolatinis teisinis ryšys su Lietuvos valstybe¹⁶. Yra išskiriami tokie minėtojo ryšio požymiai (M.Riomeris):

- a) gimimas teritorijoje arba gimimas iš tam tikros teritorijos tėvų (teritorinė kilmė) ir
- b) tam tikras apsigyvenimas teritorijoje ir ypač išgyvenimo laikas (natūralizacijos stažas).

Tačiau ne kiekvienas asmens ryšys su Lietuvos valstybe laikomas pilietybe. Antai tarp užsieniečių, nuolatos ar laikinai gyvenančių Lietuvoje, taip pat atsiranda teisinis ryšys su Lietuvos valstybe. Skirtumas yra tas, kad ryšys tarp piliečio ir valstybės yra nuolatinis, t.y. jis atsiranda nuo gimimo arba pilietybės įgijimo momento ir baigiasi piliečio mirtimi arba netekus pilietybės įstatymo numatytais atvejais. Šis ryšys nenutrūksta kad ir kur pilietis būtų: ar valstybėje, kurios pilietis jis yra, ar už jos ribų, t. y. kurioje nors kitoje valstybėje.

Vadinasi, pilietybė neapribota ir erdvėje, t.y. valstybės teritorinių ribų. Tuo tarpu teisinis ryšys su užsieniečiu nutrūksta jam išvykus iš Lietuvos. Tiek Konstitucijos 13 straipsnio 1 dalyje, tiek Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Lietuvos valstybė gina ir globoja savo piliečius užsienyje. Valstybė turi globoti savo piliečius užsienyje visais atvejais, neatsižvelgdama į tai, ar Lietuvos Respublikos pilietis pažeidė buvimo valstybės įstatymus, ar jų nepažeidė. Tokią gynybą Lietuvos valstybė vykdo per savo diplomatinės ir konsulinės atstovybes

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimti, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

¹⁶ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 367

užsienyje. Konstitucijoje taip pat yra įtvirtintas draudimas išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei – Lietuvos Respublikos pilietis gali būti išduotas kitai valstybei tik tuo atveju, jeigu tai numato Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis (Konstitucijos 13 straipsnio 2 dalis). Tokia tarptautinė sutartis turi neprieštarauti Konstitucijai. Beje, iš Konstitucijos 32 straipsnio 1 dalies, pagal kurią pilietis gali laisvai kilnotis ir pasirinkti gyvenamąją vietą šalyje, taip pat iš Konstitucijos 32 straipsnio 3 dalies, kurioje nustatyta, jog negalima drausti piliečiui grįžti į Lietuvą, darytina išvada, kad pagal Konstituciją Lietuvos Respublikos pilietis negali būti išsiųstas iš Lietuvos. O Konstitucijos 2 straipsnyje nustatyta: „Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai.“ Pagal Konstitucijos 4 straipsnį „aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus“. Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus“; pagal Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalį „Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką“. Iš šių bei kitų Konstitucijos nuostatų išplaukia, kad tik Lietuvos Respublikos piliečiai, t.y. valstybinė bendruomenė – pilietinė Tauta, turi teisę kurti Lietuvos valstybę, t. y. tik piliečiai turi teisę spręsti, kokia turi būti Lietuvos valstybė, nustatyti Lietuvos valstybės konstitucinę santvarką, valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų sąrangą, asmens ir valstybės teisinių santykių pagrindus, šalies ūkio sistemą ir pan. Įgyvendindami piliečių teises ir laisves, piliečiai dalyvauja vykdant Tautos suverenitetą.

Taigi pilietybės nekintamumas laike ir erdvėje yra pagrindinis teisinis kriterijus, leidžiantis atskirti teisiną ryšį, egzistuojantį tarp valstybės ir laikinai ar nuolatos joje esančių užsieniečių nuo teisinio ryšio su piliečiais.¹⁷

Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad Konstitucija yra vientisas aktas. Tuo remdamasis Konstitucinis Teismas savo aktuose yra ne kartą konstatavęs, kad visos Konstitucijos nuostatos yra tarpusavyje susijusios taip, kad vienu Konstitucijos nuostatų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį, t.y. visos Konstitucijos nuostatos sudaro darnią sistemą ir pusiausvyrą. Nei vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešpriešinti kitoms Konstitucijos nuostatoms, nes tokiu būdu bus pažeista konstitucinio teisinio reguliavimo sistema, tuo pačiu ir paneigtas ar iškreiptas kurios nors konstitucinės nuostatos turinys. Vadinasi, Konstitucijos nuostatų negalima aiškinti vien pažodžiui, nes taip yra iškreipiamas sisteminis konstitucingumo derinimas.

Pilietybė kaip Lietuvos Respublikos Konstitucinės teisės institutas yra visuma Lietuvos Respublikos konstitucinės teisės normų, reguliuojančių pilietybės santykius. Pažymėtina, kad valstybė

¹⁷ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 368

savarankiškai nustato esminius pilietybės pradus ir šio instituto konkretų turinį. Konstitucijoje ir įstatymuose valstybė apibrėžia, kokie asmenys laikomi valstybės piliečiais, kokios yra jų teisės ir pareigos, kokia yra pilietybės įgijimo ir netekimo tvarka bei sąlygos.¹⁸ Taigi Lietuvos Respublikos pilietybė – konstitucinis institutas. Pilietybės konstituciniai santykiai nustatyti:

- Konstitucijos 12 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais, kad, išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis ir kad pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką nustato įstatymas;
- Konstitucijos 84 straipsnio 21 punkte, pagal kurį Lietuvos Respublikos pilietybę įstatymo nustatyta tvarka teikia Respublikos Prezidentas;
- 85 straipsnyje, pagal kurį Lietuvos Respublikos pilietybė teikiama Respublikos Prezidentui išleidžiant dekretą, kuris, kad įsigaliotų, turi būti kontrasignuotas – pasirašytas Ministro Pirmininko ar atitinkamo ministro.

Konstitucijoje yra įtvirtintos ir kitos nuostatos, lemiančios Lietuvos Respublikos piliečių teisinį statusą (taip pat ir nustatančios tas teises, laisves ir pareigas, kurias turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai), *inter alia*¹⁹:

- Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką (3 straipsnio 2 dalis);
- svarbiausi Valstybės ir Tautos klausimai sprendžiami referendumu, kuris skelbiamas *inter alia*, jeigu jo reikalauja ne mažiau kaip 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę (9 straipsnio 1, 3 dalys);
- Lietuvos valstybė globoja savo piliečius užsienyje (13 straipsnio 1 dalis);
- draudžiama išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nenustato kitaip (13 straipsnio 2 dalis);
- Lietuvos Respublikos pilietis gali laisvai kilnotis ir pasirinkti gyvenamąją vietą Lietuvoje, gali laisvai išvykti iš Lietuvos (32 straipsnio 1 dalis);
- negalima drausti piliečiui grįžti į Lietuvą (32 straipsnio 3 dalis);
- piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą (33 straipsnio 1 dalis);
- piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų, turi rinkimų teisę (34 straipsnio 1 dalis);

¹⁸ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 368

¹⁹ *inter alia* (lot.k.) – be kita ko, kartu su

- įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turi *inter alia* Lietuvos Respublikos piliečiai – 50 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę, gali teikti Seimui įstatymo projektą, ir jį Seimas privalo svarstyti (68 straipsnio 2 dalis);
- kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga – Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo (39 straipsnio 1 dalis);
- piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (39 straipsnio 2 dalis);
- sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją turi teisę pateikti Seimui *inter alia* ne mažiau kaip 300 tūkstančių rinkėjų (147 straipsnio 1 dalis) ir kt.

Kiekviena valstybė formaliai apibrėžia, kurie asmenys yra jos piliečiai. Piliečių ir valstybės ryšys yra abipusis. Valstybės valdžia gali funkcionuoti tik tada, kai yra jos nuolatinė jurisdikcija šios valstybės gyventojams, kurių absoliuti dauguma paprastai yra tos valstybės piliečiai. Piliečiams teisinis ryšys su valstybe reikalingas tam, kad būtų garantuotos visos teisės ir laisvės, kurias turi tik piliečiai, kad asmuo turėtų valstybės globą tiek savo šalyje, tiek užsienyje.

Taip pat Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad „pilietybei neturi įtakos, ar pilietis realiai naudojasi piliečio teisėmis ir pareigomis, ar jomis nesinaudoja, ar jis vykdo piliečio pareigas, ar jų nevykdo. Asmuo yra pilietis ir tada, kai atsisako naudotis piliečio teisėmis ar vykdyti piliečio pareigas. Pilietybės atžvilgiu toks atsisakymas yra niekinis²⁰.“

Pilietybė yra ne bet koks asmens ir valstybės nuolatinis ryšys, o būtent teisinis. Pilietybės santykiai visada yra teisiniai, jų buvimas visada konstatuojamas teisine forma. Pilietybės klausimus gali spręsti tik valstybės institucijos, tai darydamos jos gali atlikti tik tokius veiksmus, kuriuos numato Konstitucija, įstatymai ir kiti teisės aktai. Pilietybės būseną gali būti pakeista tik esant teisės aktuose nustatytiems pagrindams ir tik šalims – piliečiui ir valstybei – atlikus tam tikrus teisinius veiksmus ir valstybės institucijai priėmus atitinkamą teisinį sprendimą. Pilietybės klausimais jokie asmenų ar asmens ir valstybės institucijos (jos pareigūno) susitarimai negalimi, o jeigu tokie susitarimai ir būtų sudaryti, pilietybės santykių jie negalėtų sukurti; jeigu tokie susitarimai būtų sudaryti, visada kiltų tokiomis aplinkybėmis išleisto teisės akto, kuriuo suteikiama pilietybė, konstitucingumo klausimas.

Pilietybė lemia asmens teisinį statusą, pilietybės turėjimas – tai prielaida turėti visas teises ir laisves, įtvirtintas Konstitucijoje ir įstatymuose, taip pat vykdyti nustatytas pareigas.

Lietuvos Respublikos pilietybė išreiškia asmens teisinę narystę Lietuvos valstybėje, atspindi to asmens teisinę priklausomybę pilietinei Tautai – valstybinei bendruomenei. Piliečių ir valstybės ryšys

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimti, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

yra abipusis: pilietybė asmeniui suteikia ir garantuoja pilietines (politines) teises, nustato tam tikras jo pareigas valstybei; iš pilietybės santykių valstybei kyla tam tikros pareigos savo piliečiams. Pilietybė, kaip piliečio ypatingas teisinis ryšys su Lietuvos valstybe, leidžia jam garantuoti visas teises ir laisves, kurias turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai, taip pat prireikus turėti valstybės globą tiek Lietuvoje, tiek užsienyje²¹.

Reguliuojant pilietybės santykius turi būti laikomasi ir asmenų lygiateisiškumo principo. Kaip savo aktuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, šis konstitucinis principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės įstatyme nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu; konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas *inter alia* tada, kai tam tikri asmenys, palyginti su kitais, būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Šiame kontekste pažymėtina, kad tarptautinėje teisėje pripažįstama, jog kiekviena valstybė pati savo teisės aktais nustato, kas yra jos piliečiai, t. y. apibrėžia pilietybės įgijimo, atkūrimo, netekimo sąlygas ir tvarką, reguliuoja kitus su pilietybe susijusius santykius. Pilietybė – kiekvienos valstybės nacionalinės teisės institutas. Prireikus valstybės gali su kitomis valstybėmis sudaryti daugiašales ir dvišales sutartis dėl pilietybės. Įstatymais, taip pat tarptautinėmis sutartimis nustatytas pilietybės teisinis reguliavimas turi *inter alia* atitikti tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir visuotinai pripažintus su pilietybe susijusius teisės principus²².

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, teigia, kad „deramas, Konstitucija grindžiamas Lietuvos Respublikos pilietybės santykių teisinis reguliavimas – svarbi valstybingumo stiprinimo sąlyga, Lietuvos pilietinę Tautą – valstybinę bendruomenę vienijantis veiksnys“. Vadinasi, pilietybė yra tautą vienijantis reiškinys ir šie du institutai (pilietybė ir tauta) turi turėti abipusę sąsają, t.y. pilietybė išreiškia asmens teisinę narystę valstybėje, atspindi asmens teisinę priklausomybę pilietinei Tautai – valstybinei bendruomenei. 2006 m. gegužės

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai / Valstybės žinios. 2006, Nr. 123-4650.

²² Ten pat.

10 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime²³ aiškinama, kad Lietuvos pilietinę Tautą jungia Lietuvos Respublikos piliečiai – nesvarbu, ar jie priklauso titulinei nacijai (yra lietuviai), ar tautinėms mažumoms.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3 straipsnio 6 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2006, Nr. 52-1917.

2. PILIETYBĖS SANTYKIŲ TEISINIO REGULIAVIMO RAIDA LIETUVOJE

1918 m. vasario 16 d. atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę jos teisiniai pamatai iš pradžių buvo grindžiami laikinosiomis konstitucijomis ir įstatymais. Lietuvos Valstybės Taryba 1918 m. lapkričio 2 d. priėmė Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatinius dėsnius – laikinąją atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės Konstituciją²⁴, kurioje nebuvo pilietybės santykius reguliuojančių eksplisicitinių nuostatų, tačiau buvo nuostatos, įtvirtinančios pamatines piliečių teises. Iš esmės analogiškai Lietuvos pilietybės santykių teisinio reguliavimo pagrindai buvo įtvirtinti ir vėliau priimtose Lietuvos valstybės laikinosiose konstitucijose – Lietuvos Valstybės Tarybos 1919 m. balandžio 4 d. priimtuose Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatiniuose dėsniuose²⁵ bei Steigiamojo Seimo 1920 m. birželio 10 d. priimtoje Laikinojoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje²⁶.

1919 m. sausio 9 d. Ministrų Kabineto priimtame Laikinajame įstatyme apie Lietuvos pilietybę²⁷ buvo nustatyta, kad Lietuvos piliečiais laikomi:

- 1) asmenys, kurių tėvai ir seneliai nuo seno gyveno Lietuvoje, ir kurie patys visuomet Lietuvoje gyvena;
- 2) nurodytųjų pirmame punkte asmenų vaikai, kurie, kad ir negyveno visuomet Lietuvoje, bet grįžo jį gyventi;
- 3) asmenys, kurie iki 1914 metų nemažiau kaip dešimtį metų Lietuvoje gyveno ir turėjo²⁸:
 - a) arba nuosavą nekilnojamąjį turtą,
 - b) arba nuolatinį darbą;
- 4) Lietuvos piliečio vaikai;
- 5) jo žmona arba našlė;
- 6) Lietuvos netekėjusios pilietės vaikai, jei jie nepriimti svetimšalio jo vaikais ir
- 7) svetimšaliai, naujai priimti Lietuvos piliečiais.

Taigi pagal Laikinąjį įstatymą apie Lietuvos pilietybę Lietuvos „piliečių korpusą“ sudarė Lietuvos piliečiai *ipso jure*²⁹:

²⁴ Valančius K.L. Lietuvos valstybės konstitucijos / Vilnius. UAB “Ekonomikos mokymo centras”, 2001, p.17, ISBN 9986-826-14-4.

²⁵ Ten pat., p.19.

²⁶ Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija: XX a. pirmoji pusė: monografija / Vilnius:Justitia, 2005, p. 323, ISBN 9955-616-09-1

²⁷ Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais / VĮ Teisinės informacijoscentras, 2002, p. 27, ISBN 9986-452-84-8

²⁸ 3 punkto nuostata buvo taikoma su išlyga, kad „Lietuvos piliečiais nelaikomi asmens, kurie, kad ir turėjo nuolatinį darbą <...>, bet kurių darbas buvo vien tarnavimas Rusų Valstybei, t. y. rusų valdininkai“.

²⁹ *Ipsa jure* iš lot.kalbos - Pačia teise; pagal įstatymą; dėl įstatymo

- nuolatiniai Lietuvos gyventojai bei iš užsienio į Lietuvą gyventi grįžę jų vaikai;
- asmenys, iki 1914 m. ne mažiau kaip dešimt metų išgyvenę Lietuvoje, turintys arba nekilnojamojo turto, arba nuolatinį darbą;
- taip pat asmenys, gavę pilietybę gimimu arba įgiję ją vedybomis;
- Lietuvos pilietybę buvo galima įgyti ir natūralizacijos būdu³⁰.

Laikinasis įstatymas apie Lietuvos pilietybę buvo keičiamas ir papildomas, tačiau nuostatos dėl to, kas sudaro Lietuvos „piliečių korpusą“, nebuvo iš esmės keičiamos.

Iš pirmųjų atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės su kitomis valstybėmis sudarytu tarptautinių sutarčių, kuriomis buvo reguliuojami *inter alia* Lietuvos pilietybės santykiai, paminėtinos 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos taikos sutartis su Rusija³¹, 1921 m. liepos 9 d. Konvencija tarp Lietuvos ir Latvijos apie piliečių teises³². Pagal šias dvišales tarptautines sutartis asmenys turėjo teisę pasirinkti tik vienos ar kitos valstybės (atitinkamai Lietuvos arba Rusijos ar Lietuvos arba Latvijos) pilietybę; jie negalėjo vienu metu būti abiejų atitinkamas sutartis sudariusių valstybių piliečiai. Tarptautines sutartis, kuriomis buvo reguliuojami *inter alia* Lietuvos pilietybės santykiai, Lietuva buvo sudariusi ir su kai kuriomis kitomis valstybėmis.

Steigiamasis Seimas 1922 m. rugpjūčio 1 d. priėmė Lietuvos Valstybės Konstituciją³³. Jos II dalyje „Lietuvos piliečiai ir jų teisės“ *inter alia* buvo nustatyta, kad pilietybės teisė įgyjama ir jos netenkama vadovaujantis pilietybės įstatymu, kad niekas negali būti kartu Lietuvos ir kurios kitos valstybės pilietis.

1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje³⁴ buvo nustatyta, kad niekas negali būti kartu Lietuvos ir kurios kitos valstybės pilietis, bet kartu buvo nustatyta, kad „Lietuvos pilietis tačiau nepraranda savo pilietybės teisių patapęs kurio Amerikos krašto piliečiu, jei atlieka tam tikras įstatymo nurodytas pareigas“. 1928 m. Konstitucija įtvirtino ne tik dvigubos pilietybės draudimą, bet ir numatė tokio draudimo išimtis.

1938 m. Lietuvos Konstitucijoje³⁵ buvo įtvirtinti Lietuvos pilietybės įgijimo ir netekimo pagrindai (11–14 str.), taip pat dvigubos pilietybės draudimo principas: „Pilietis, įgijęs svetimą pilietybę, netenka Lietuvos pilietybės“ (13 str. 1 d.). Kartu šiame akte buvo įtvirtinta ne tik dvigubos pilietybės draudimas, bet ir šio draudimo išimtis: įstatymo nustatytais atvejais pilietis, turėdamas

³⁰ Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais / VĮ Teisinės informacijos centras, 2002, p. 27, ISBN 9986-452-84-8

³¹ Lietuvos Taikos sutartis su Rusija / Vyriausybės žinios, 1920, Nr. 53/509.

³² Konvencija tarp Lietuvos ir Latvijos apie piliečių teises / Vyriausybės žinios, 1921, Nr. 70/620.

³³ Valančius K.L. Lietuvos valstybės konstitucijos / p.25

³⁴ Ten pat., p.34.

³⁵ Ten pat., p.42.

svetimą pilietybę, gali ir nenustoti Lietuvos pilietybės (13 str. 2 d.). Be to, pagal 1938 m. Konstitucijos 12 str. 3 p. Lietuvos piliečiu galėjo būti priimtas asmuo, nusipelnęs Lietuvos valstybei.

Respublikos Prezidentas 1939 m. rugpjūčio 8 d. paskelbė Lietuvos pilietybės įstatymą³⁶. Jame nustatytas teisinis reguliavimas daugeliu atžvilgių skyrėsi nuo nustatytojo iki tol galiojusiam Laikinajame įstatyme apie Lietuvos pilietybę (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

Paminėtina ir Sutartis tarp Lietuvos Respublikos ir Vokietijos reicho dėl klaipėdiškių pilietybės³⁷. Pabrėžtina, kad ši sutartis buvo pasirašyta 1939 m. liepos 7 d. Joje buvo įtvirtintas draudimas asmenims tuo pat metu turėti dviejų šalių – Lietuvos Respublikos ir Vokietijos reicho – pilietybę.

Paminėtinas ir Vilniaus bei jo srities gyventojų pilietybės santykių teisinis reguliavimas sutartyse su Rusija bei ją pakeitusia Sovietų Sąjunga, taip pat vėliau priimtu Vilniaus miesto ir jos srities tvarkymo įvedamuoju įstatymu³⁸.

Lietuvos taikos sutartimi su Rusija, pasirašyta 1920 m. liepos 12 d., buvo nustatyta Lietuvos ir tuometinės Sovietų Rusijos siena. Šioje sutartyje buvo nustatyta, kad asmenys, kurie jos ratifikavimo dieną gyvena Lietuvos teritorijoje ir „kurie patys arba jų tėvai nuolatos gyveno Lietuvoje arba buvo įrašyti į sodžių, miestų arba luomų bendruomenes Lietuvos teritorijoje“, taip pat asmenys, kurie iki 1914 m. išgyveno Lietuvoje ne mažiau kaip dešimt metų, turėdami nuolatinį darbą, „išėmus buvusius civilinius bei kariuomenės tarnautojus, kilimo ne iš Lietuvos, su jų šeimynomis“, yra pripažįstami Lietuvos valstybės piliečiais. Asmenys, sulaukę 18 metų ir gyvenantys Lietuvos teritorijoje, turėjo teisę per vienus metus nuo šios sutarties ratifikavimo dienos pareikšti norą išlaikyti Rusijos pilietybę. Taigi ir pagal šią sutartį asmenys turėjo teisę pasirinkti tik vienos valstybės (Lietuvos arba Rusijos) pilietybę; jie negalėjo vienu metu būti abiejų šių valstybių piliečiai.

Dėl susiklosčiusių aplinkybių, būtent dėl to, kad Vilnių ir jo sritį 1920–1939 m. buvo aneksavusi Lenkija, Lietuva negalėjo įgyvendinti valstybės suvereniteto šioje savo teritorijos dalyje. Vilniuje ir jo srityje Lietuvos pilietybės instituto įgyvendinimas buvo suvaržytas.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui tuometinė Sovietų Sąjunga užėmė dalį tuometinės Lenkijos teritorijos, taip pat ir jos aneksuotą Vilnių bei jo sritį. 1939 m. spalio 10 d. buvo pasirašyta Vilniaus ir Vilniaus srities Lietuvos Respublikai perdavimo ir Lietuvos–Sovietų Sąjungos savitarpinės pagalbos sutartis³⁹.

³⁶ Lietuvos pilietybės įstatymas / Vyriausybės žinios. 1939, Nr. 656/4811.

³⁷ Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais / p. 67.

³⁸ Ten pat., p.74.

³⁹ Ten pat., p.74.

Seimas 1939 m. spalio 27 d. priėmė Vilniaus miesto ir jo srities tvarkymo įvedamąjį įstatymą⁴⁰, kuriame buvo nustatyta, kad Vilniaus mieste ir jo srityje veikia Lietuvos teisės nuostatai ir, kad Vilniaus miesto ir jo srities gyventojai, kurie 1920 m. liepos 12 dienos Lietuvos taikos sutarties su Rusija ratifikacijos dokumentais pasikeitimo dieną buvo laikomi Lietuvos piliečiais ir šio įstatymo įsigaliojimo dieną turėjo gyvenamąją vietą Vilniaus mieste ar jo srityje, laikomi Lietuvos piliečiais. Šitų Lietuvos piliečių žmonos ir vaikai ligi 21 metų amžiaus taip pat laikomi Lietuvos piliečiais.

1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai įvykdžius agresiją prieš nepriklausomą Lietuvos valstybę Lietuva buvo okupuota, vėliau – ir aneksuota bei inkorporuota į Sovietų Sąjungą. Sovietų Sąjungai okupavus ir aneksavus Lietuvą buvo neteisėtai nutrauktas 1938 m. Lietuvos Konstitucijos, kitų Lietuvos valstybės teisės aktų veikimas. Sovietų aneksuota ir administruojama Lietuva buvo pervadinta Lietuvos Tarybų Socialistine Respublika (Lietuvos TSR). Sovietų valdžios aktais buvo paneigtas ir Lietuvos pilietybės institutas – okupuotos ir aneksuotos Lietuvos valstybės teritorijoje jo nebuvo galima įgyvendinti.

Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1940 m. rugsėjo 7 d. išleido įsaką „Dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos Tarybų Socialistinių Respublikų piliečių pilietybės įsigijimo tvarkos“, kurio 1 punktu nustatė, kad „Lietuvos, Latvijos ir Estijos Tarybų Socialistinių Respublikų piliečiai nuo šių respublikų į TSRS priėmimo dienos yra TSRS piliečiai.“

Remdamasis šiuo įsaku, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1940 m. gruodžio 30 d. išleido įsaką „Dėl Lietuvos TSR pilietybės įgijimo“⁴¹, kuriuo pripažino, kad „Lietuvos TSR piliečiais nuo tos dienos, kurią Lietuvos TSR priimta į TSRS sudėtį, laikomi visi tie asmenys, kurie 1939 m. rugsėjo 1 dieną dabartinėje Lietuvos TSR teritorijoje turėjo gyvenamąją vietą <...>, nepriklausomai nuo to, ar tie asmenys tuo metu turėjo Lietuvos pilietybę, ar neturėjo“.

Taigi neteisėtos valdžios neteisėtu sprendimu, paneigusių ir Lietuvos valstybės, ir tarptautinę teisę, visi tuometiniai Lietuvos gyventojai prievarta buvo paskelbti „TSRS piliečiais“ ir „Lietuvos TSR piliečiais“. Šitokia prievarta primesta „TSRS pilietybė“ ir „Lietuvos TSR pilietybė“ buvo ir yra niekinė. Lietuvių tauta niekada nesusitaikė su valstybingumo praradimu. Kaip konstatuota Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 11 d. deklaracijoje „Dėl Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų įgaliojimų“⁴², XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje „randantis naujoms galimybėms, tautos atgimimo ir nepriklausomybės sąjūdis pradėjo reikštis atvirai, apimdamas

⁴⁰ Vilniaus miesto ir jo srities tvarkymo įvedamasis įstatymas / Vyriausybės žinios. 1939, Nr. 671/4946.

⁴¹ Valančius K.L. Lietuvos valstybės konstitucijos / p.61

⁴² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deklaracija Dėl Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų įgaliojimų / Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-220.

plačiausius visuomenės sluoksnius. Tautos valia, viešai prabilusi pilietinėse akcijose, virto jos suvereninės galios raiška per esamas institucijas“.

1990 m. kovo 11 d. deklaracijoje „Dėl Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų įgaliojimų“ taip pat konstatuota, kad Lietuvai primestų svetimos valstybės struktūrų panaudojimas neturi būti interpretuojamas kaip jas primetusios valstybės suvereniteto lietuvių tautai ir jos teritorijai arba tos valstybės įvykdytos aneksijos pripažinimas.

Atgimimo laikotarpiu (1988–1990 m.), Lietuvai dar esant okupuotai ir aneksuotai Sovietų Sąjungos, lietuvių tauta, veikdama per Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdį, pasiekė, kad Lietuvoje veikusios svetimos valstybės sukurtos administracinės institucijos, *inter alia* Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba, priimtų aktus, artinančius Lietuvos valstybingumo atkūrimą.

Šiuo atžvilgiu ypač svarbus buvo tuometinės Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos 1989 m. lapkričio 3 d. priimtas Lietuvos TSR pilietybės įstatymas, įsigaliojęs nuo priėmimo dienos.

Pilietybės įstatymo (1989 m. lapkričio 3 d. redakcija)⁴³ 35 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad laikotarpiu, kol Lietuva dar nėra atgavusi visiško valstybinio suvereniteto, Lietuvos TSR piliečiai naudojami ir TSRS piliečio pasais. Ypač pabrėžtina tai, kad jokia Pilietybės įstatymo (1989 m. lapkričio 3 d. redakcija) nuostata negalėjo būti aiškinama kaip Lietuvos TSR piliečio išpareigojimas kuriai nors kitai valstybei ar jos nustatytai pilietybei; tai buvo *expressis verbis*⁴⁴ įtvirtinta šio įstatymo 35 straipsnio 3 dalyje.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. kovo 11 d. priėmė Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Aktą „Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo“⁴⁵ ir juo paskelbė, kad yra atstatomas 1940 metais svetimos jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suvereninių galių vykdymas ir Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė, kad Lietuvoje neveikia jokios kitos valstybės konstitucija.

Tą pačią dieną Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“, kurio 2 straipsniu patvirtino Lietuvos Respublikos Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą – atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės laikinąją konstituciją. Laikinojo Pagrindinio Įstatymo pagrindu buvo pradėta kurti nacionalinė teisės sistema. Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme buvo ir nuostatų dėl Lietuvos pilietybės.

⁴³ Lietuvos TSR pilietybės įstatymas / Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989, Nr. 33-444.

⁴⁴ *Expressis verbis* iš lot.kalbos - aiškiais žodžiais; aiškiai

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos aktas Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo / Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-222.

Aukščiausioji Taryba 1991 m. balandžio 16 d. priėmė įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio papildymo“⁴⁶, kuriuo Pilietybės įstatymo 18 straipsnis buvo papildytas 4 punktu ir skelbiantis, kad Lietuvos Respublikos pilietybės netenkama atsisakius Lietuvos Respublikos pilietybės; atėmus Lietuvos Respublikos pilietybę; Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais ir įgijus kitos valstybės pilietybę.

Galima būtų paminėti ir kitus Aukščiausiosios Tarybos išleistus teisės aktus, kuriais buvo aiškinamos kai kurios Pilietybės įstatymo nuostatos ir nustatyta kai kurių šio įstatymo nuostatų taikymo tvarka:

- Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. birželio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 ir 35 straipsnių taikymo tvarkos“⁴⁷,
- Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. liepos 10 d. įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų sprendimo tvarkos nuostatų“⁴⁸,
- Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. spalio 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 2 straipsnio ketvirtosios dalies išaiškinimo“⁴⁹.

Aukščiausioji Taryba 1991 m. gruodžio 5 d. priėmė naują Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą⁵⁰, turėjusį pakeisti iki tol galiojusį Pilietybės įstatymą (1989 m. lapkričio 3 d. redakcija su vėlesniu papildymu). Šiame įstatyme:

- buvo įtvirtintas Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumas ir nustatyta, kas yra Lietuvos Respublikos piliečiai, įtvirtinus, kad Lietuvos Respublikos piliečių korpusą sudaro:
 1. asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie neįgijo kitos valstybės pilietybės;
 2. asmenys, 1919 m. sausio 9 d.–1940 m. birželio 15 d. nuolat gyvenę dabartinėje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie šio įstatymo įsigaliojimo dieną nuolat gyvena Lietuvoje ir nėra kitos valstybės piliečiai;
 3. asmenys, įgiję Lietuvos Respublikos pilietybę pagal Pilietybės įstatymą (1989 m. lapkričio 3 d. redakcija su vėlesniu papildymu);

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio papildymo / Valstybės žinios. 1991, Nr. 12-317.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 ir 35 straipsnių taikymo tvarkos / Valstybės žinios. 1990, Nr. 19-489.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų sprendimo tvarkos nuostatų / Valstybės žinios. 1990, Nr. 21-522.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 2 straipsnio ketvirtosios dalies išaiškinimo / Valstybės žinios. 1991, Nr. 32-869.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Pilietybės įsakymas / Valstybės žinios. 1991, Nr. 36-977.

4. asmenys, įgiję Lietuvos Respublikos pilietybę kitais Pilietybės įstatyme (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija) numatytais pagrindais;
- buvo įtvirtintas dvigubos pilietybės draudimas, nustačius, kad Lietuvos Respublikos pilietis vienu metu negali būti ir kitos valstybės pilietis;
 - buvo įtvirtintas teisės į Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimą institutas;
 - buvo įtvirtinta, kad teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotai išsaugoma ir teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę gali įgyvendinti ne visi asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., o tik tie, kurie nerepatrijavo;
 - vienas iš Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo pagrindų buvo kitos valstybės pilietybės įgijimas.

Lietuvių Tauta 1992 m. spalio 25 d. referendume priėmė Lietuvos Respublikos Konstituciją⁵¹. Ji įsigaliojo 1992 m. lapkričio 2 d. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, kurį Tauta priėmė 1992 m. spalio 25 d. referendume kartu su Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis, 1 straipsnį įsigaliojus Konstitucijai neteko galios Laikinis Pagrindinis Įstatymas. Nuo tol Lietuvos nacionalinė teisės sistema turėjo būti kuriama ir plėtojama tik Konstitucijos pagrindu.

Seimo 1993 m. liepos 16 d. priimto įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo“⁵² 2 straipsniu Pilietybės įstatymo 16 straipsnis (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija) „Pilietybės suteikimas asmenims, nusipelnusiems Lietuvos valstybei“ buvo išdėstytas nauja redakcija (pakeitus ir šio straipsnio pavadinimą), t.y. Respublikos Prezidentas, vadovaudamasis šiuo įstatymu, gali suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę nusipelnusiems Lietuvai užsienio valstybių piliečiams išimties tvarka – netaikant jiems šio įstatymo 12 straipsnyje numatytų pilietybės suteikimo sąlygų.

Seimas 2002 m. rugsėjo 17 d. priėmė Pilietybės įstatymą⁵³, kurio 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad naujasis Pilietybės įstatymas „įsigalioja nuo 2003 m. sausio 1 d.“ Pagal šio straipsnio 2 dalį, įsigaliojus Pilietybės įstatymui, neteko galios iki tol galiojęs Pilietybės įstatymas (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). Pilietybės įstatymas buvo keičiamas ir (arba) papildomas:

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija / Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁵² Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo / Valstybės žinios. 1993, Nr. 32-733.

⁵³ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas / Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087.

- Seimo 2003 m. balandžio 3 d. priimtu Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 13, 19 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymu⁵⁴,
- Seimo 2004 m. gruodžio 9 d. priimtu Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 26, 27, 28, 30, 31, 32 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu⁵⁵,
- Seimo 2006 m. balandžio 6 d. priimtu Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 18, 20, 26, 28, 30 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu⁵⁶,
- Seimo 2006 m. liepos 18 d. priimtu Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymu⁵⁷.

Pilietybės įstatyme nustatyta, kokie asmenys yra Lietuvos Respublikos piliečiai, reguliuojami Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo, teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugojimo, Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo, gražinimo santykiai, nustatyta Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų sprendimo tvarka, reguliuojami kiti su Lietuvos Respublikos pilietybe susiję santykiai.

Seimas 2002 m. rugsėjo 17 d. priėmė Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymą⁵⁸, pagal kurį neteko galios iki tol galiojęs įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ (1995 m. spalio 19 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais). Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymas buvo keičiamas ir (arba) papildomas: Seimo 2003 m. sausio 21 d. priimtu Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo, Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Šalpos (socialinių) pensijų įstatymo, Mokslininkų valstybinių pensijų laikinojo įstatymo, Valstybinių pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymu, Seimo 2004 m. lapkričio 11 d. priimtu Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2, 3, 4 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu, Seimo 2006 m. balandžio 6 d. priimtu Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio pakeitimo įstatymu.

Nepamirškime ir tai, kad, Lietuvos Respublikai 2004 m. gegužės 1 d. tapus Europos Sąjungos valstybe nare, Lietuvos Respublikos piliečiai tapo ir Europos Sąjungos piliečiais, todėl pagal Europos bendrijos steigimo sutarties 17 straipsnio 1 dalį, „kiekvienas asmuo, turintis valstybės narės pilietybę, yra Sąjungos pilietis. Sąjungos pilietybė ne pakeičia valstybės pilietybę, o ją papildo“. Be to, konstatuotina, kad Europos Sąjungos pilietybė nekeičia nė vienos valstybės narės nacionalinio pilietybės instituto, taigi ir Lietuvos Respublikos pilietybės instituto, turinio. Lietuvos Respublikos

⁵⁴ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 13, 19 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas / Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1701.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 26, 27, 28, 30, 31, 32 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas / Valstybės žinios. 2004, Nr. 180-6659.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 18, 20, 26, 28, 30 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas / Valstybės žinios. 2006, Nr. 46-1645.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymas / Valstybės žinios. 2006, Nr. 81-3186.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymas / Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4088.

pilietybės atžvilgiu Europos Sąjungos pilietybė yra pridėtinė, papildoma, nes Europos Sąjungos piliečiu gali būti tik asmuo, turintis Europos Sąjungos valstybės narės, šiuo atveju Lietuvos Respublikos, pilietybę. Konstitucijoje įtvirtintas dvigubos pilietybės ribojimas Europos Sąjungos, kurios valstybė narė yra Lietuvos Respublika, pilietybei netaikytinas⁵⁹.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai / Valstybės žinios. 2006, Nr. 123-4650.

3. PILIETYBĖS ĮGIJIMO BŪDAI LIETUVOJE IR SU JAIS IŠSKYLANČIOS PROBLEMOS

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais, t.y. išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis. Pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką nustato įstatymas.⁶⁰

Konstitucinio Teismo doktrinoje pripažįstama, kad teisės normos, reguliuojančios pilietybės santykius, priklauso nuo šalies istorinių, kultūrinių, teisinių tradicijų, kriterijai, pagal kuriuos apibrėžiami asmenys, laikomi valstybės piliečiais, rodo valstybės politiką pilietybės klausimais, kokioms asmenų grupėms ji teikia prioritetus ar lengvatas suteikiant pilietybę.

Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatyme nustatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiai yra:

- asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo⁶¹);
- asmenys, 1919 m. sausio 9 d. – 1940 m. birželio 15 d. nuolat gyvenę dabartinėje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai, jeigu jie Pilietybės įstatymo įsigaliojimo dieną nuolat gyveno ir šiuo metu gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje, ir nėra kitos valstybės piliečiai;
- lietuvių kilmės asmenys⁶², jeigu jie nėra kitos valstybės piliečiai;
- asmenys, iki 1991 m. lapkričio 4 d. įgiję Lietuvos Respublikos pilietybę pagal 1989 m. lapkričio 3 d. priimtą Pilietybės įstatymą;
- kiti asmenys, kurie Lietuvos Respublikos pilietybę įgijo pagal 1991 m. gruodžio 5 d. priimtą Pilietybės įstatymą.⁶³

Toks Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje nustatytas reguliavimas reiškia, kad iš Lietuvos repatrijavę Lietuvos Respublikos piliečiai, jų vaikai, ar vaikaičiai, ar provaikaičiai nelaikomi ne tik Lietuvos Respublikos piliečiais, bet ir asmenimis, kuriems neterminuotai išsaugoma teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę. Tokie asmenys negali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymiškai, nors ir turėjo tokią pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. Šie asmenys Lietuvos Respublikos pilietybę gali įgyti tik išleidžiant valdymo aktą:

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014, 12 straipsnis

⁶¹ Repatriacija – išvykimas į etninę tėvynę arba apsigyvenimas etninėje tėvynėje.

⁶² Lietuvių kilmės asmeniu laikomas asmuo, kurio tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra ar buvo lietuviai ir pats asmuo pripažįsta save lietuviu.

⁶³ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087, 1 straipsnis

- Respublikos Prezidento dekretą dėl pilietybės suteikimo už nuopelnus Lietuvai išimties tvarka, arba
- Respublikos Prezidento dekretą dėl pilietybės suteikimo pagal bendrąsias ir supaprastintas natūralizacijos sąlygas⁶⁴.

Minėta, kad 2006 m. lapkričio 13 d. Konstitucinis Teismas nagrinėjo įvairius pilietybės santykių teisinio reguliavimo konstitucingumo aspektus, tame tarpe ir repatriacijos klausimą. Po šio nutarimo visuomenėje kilus diskusijoms dėl dvigubos pilietybės, tame tarpe ir dėl repatrijavimo sąvokos konstitucingumo, 2007 m. balandžio 13 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo pateiktas Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas, kuriuo siūloma pakeisti Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1 punktą, jį išdėstant taip: „asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikiaičiai ir provaikaičiai, jeigu jie nėra kitos valstybės piliečiai“. Vadinasi, šiomis įstatymo nuostatomis planuojama sukonkretinti Lietuvos Respublikos piliečių sampratą, šiame straipsnyje panaikinant anksčiau buvusią repatrijavimo sąlygą. Konstitucinio Teismo argumentai šiuo klausimu bei įstatymo leidėjo bandymai reaguoti į Konstitucinio Teismo nutarimą bus nagrinėjami kitose darbo dalyse.

Minėta, kad reguliuodama pilietybės santykius valstybė turi diskreciją. Kartu pažymėtina, kad įstatymais reguliuodama pilietybės suteikimo būdus, valstybė turi atsižvelgti į pačios valstybės bei piliečių interesus, paisyti tarptautinėse konvencijose bei paprotinėje tarptautinėje teisėje įtvirtintiems principams.

Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 7 straipsnyje nustatyta, jog Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama:

- gimus;
- įgyvendinus teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę;
- suteikus Lietuvos Respublikos pilietybę (natūralizacija);
- optavimo būdu ar kitais Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais;
- kitais šio įstatymo numatytais pagrindais.

Kiekvieną iš aukščiau paminėtų atvejų aptarsime išsamiau.

3.1. Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas gimimu

Pirmasis atvejas – *filiacija* (arba pilietybės įgijimas gimimu) - pagrindinis, labiausiai paplitęs ir visuotinai pripažintas pilietybės įgijimo būdas. Atkreipkime dėmesį, kad pilietybę įgyjantis asmuo

⁶⁴ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė / Vilnius. 2003, p.131, ISBN 9955-557-72-9

negali išreikšti savo valios, kurios valstybės piliečiu jis norėtų būti. Tai vienintelis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pilietybės įgijimo būdas (12 straipsnio 1 dalis).

Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime, aiškindamas konstitucinį Lietuvos Respublikos pilietybės institutą mini, kad pilietybė išreiškia asmens ir valstybės nuolatinį teisinį ryšį, kad absoliuti dauguma asmenų yra piliečiai ne todėl, kad jie pareiškė norą būti tos valstybės piliečiais, bet todėl, kad jie yra susiję su ta valstybe tam tikru objektyviu ryšiu – tos valstybės piliečiai buvo jų tėvai (vienas iš tėvų).

Pilietybės įgijimas gimstant (filiacija) yra pagrindinis pilietybės įgijimo būdas; įgyjant pilietybę gimstant yra užtikrinamas pilietybės tęstinumas, kartu ir valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos tęstinumas⁶⁵.

Įstatymu reguliuojant pilietybės įgijimą filiacijos pagrindu vadovaujamasi skirtingais pilietybės įgijimo principais. Filiacijos atveju naujagimiai gali įgyti savo tėvų pilietybę nepriklausomai nuo to, ar jis gimė tėvo pilietybės valstybėje, ar už jos ribų, t.y. kraujo teisės principas (lot. *jus sanguinis*), arba įgyti savo tėvų pilietybę nepriklausomai nuo tėvų pilietybės, t.y. žemės teisės principas (lot. *Jus soli*). Daugelio valstybių įstatymai numato abu šiuos principus, kur kraujo teisės principas yra derinamas su žemės teisės principu. Principų pasirinkimas paprastai priklauso nuo tradicijų, nuo valstybės vykdomos demografinės politikos⁶⁶. Pastebima, kad *jus sanguinis* daugiau taikomas Europos valstybių įstatymuose, *jus soli* – Lotynų Amerikos valstybių įstatymuose.⁶⁷

Nagrinęjant pilietybės bruožus, galima teigti, kad taikant filiacijos būdą, Lietuvoje yra remiamasi tiek kraujo teisės, tiek žemės teisės principais. Atsižvelgus į Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 8 straipsnį, kuriame nustatyta, kad vaikas, kurio abu tėvai jo gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, yra Lietuvos Respublikos pilietis, nesvarbu, ar jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje, ar už jos ribų, galima teigti, kad prioritetas yra skiriamas kraujo teisės principui.

Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatyme nustatytas ir toks pilietybės įgijimas, kai tik vienas iš vaiko tėvų yra Lietuvos Respublikos pilietis. Šiuo atveju yra derinami abu teisės principai – kraujo ir žemės. Teisininkai teigia, kad tai sudėtingiau sprendžiamas klausimas. Šiuo atžvilgiu Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 9 straipsnis apibrėžia tokius atvejus, kai vienas iš vaiko tėvų yra Lietuvos Respublikos pilietis:

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimti, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

⁶⁶ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 370

⁶⁷ Ūsaitė I. Pilietybės įgijimas gimimu / VŠĮ „VU teisės klinika“ 2006.09.11/
<http://www.litlex.lt/portal/start.asp?Tema=1&str=16709>

- Jeigu vaiko tėvai turi ne tą pačią pilietybę ir vaiko gimimo metu vienas iš jų buvo Lietuvos Respublikos pilietis, vaikas yra Lietuvos Respublikos pilietis, jeigu jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje.
- Jeigu vaiko tėvai turi ne tą pačią pilietybę ir vaiko gimimo metu vienas iš jų buvo Lietuvos Respublikos pilietis, tai vaiko, gimusio už Lietuvos Respublikos ribų, pilietybė, iki jam sukaks 18 metų, gali būti nustatoma pagal tėvų susitarimą.
- Vaikas, kurio vienas iš tėvų vaiko gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas buvo asmuo be pilietybės arba nežinomas, yra Lietuvos Respublikos pilietis neatsižvelgiant į vaiko gimimo vietą.

Toliau nagrinėjant kraujo teisės ir žemės teisės principus, panagrinėkime Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 10 ir 11 straipsnius, kurie yra labiau orientuoti į žemės teisės principą. Pažymėtina, kad šiuose straipsniuose yra derinamos ir dviejų svarbių tarptautinių dokumentų nuostatos, reglamentuojančios žmogaus teises – tai Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, skelbiantis, kad „kiekvienas vaikas turi teisę įgyti pilietybę“⁶⁸ bei Jungtinių Tautų konvencija „Dėl pilietybės mažinimo“, rekomenduojanti, kad „valstybės suteiktų savo pilietybę jos teritorijoje gimusiam asmeniui, kuris kitokiu atveju neturėtų jokios pilietybės“.

Taigi, Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 10 straipsnyje yra įtvirtintas asmenų be pilietybės vaikų Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas. Šiame straipsnyje nustatyta, kad asmenų be pilietybės, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, vaikas, gimęs Lietuvos Respublikos teritorijoje, įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę. Pilietybės įstatymo 11 straipsnis reguliuoja vaikų, kurių tėvai nežinomi, pilietybės įgijimą. Jame nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje rastas vaikas, kurio abu tėvai nežinomi, laikomas gimusiu Lietuvoje ir yra Lietuvos Respublikos pilietis, jeigu nepaaiškės aplinkybių, dėl kurių jis įgytų kitoki statusą. Šiuo Pilietybės įstatymo straipsniu kartu yra užtikrinamas labiausiai pažeidžiamų asmenų grupės – vaikų, rastų Lietuvos Respublikos teritorijoje ir kurių abu tėvai nežinomi, pilietybės įgijimas bei šių vaikų teisių apsauga. Pažymėtina, kad dėl šio Pilietybės įstatymo straipsnio buvo iškilę nemažai praktinių problemų. Remiantis nevyriausybinę organizacijų duomenimis, dalis Lietuvos Respublikos teritorijoje rastų ir gimusių asmenų negali gauti Lietuvos Respublikos pilietybės, nes jau yra pilnamečiai. O įstatymo 11 straipsnio nuostata asmenims, sulaukusiems pilnametystės nėra taikoma. Taigi, tokios nuostatos iš esmės prieštarauja asmens, kuris radimo Lietuvos Respublikos teritorijoje metu buvo vaikas, teisėtiems lūkesčiams. Dažniausiai toks

⁶⁸ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966 m.) / http://www.hrmi.lt/downloads/structure//TARPTAUTINIS_PILIETINIU_IR_POLITINIU_TEISIU_PAKTAS.pdf

asmuo, dėl savo neraštingumo kažkada nepateikė atitinkamo prašymo jį pripažinti Lietuvos Respublikos piliečiu, dėl ko dabar neturi Lietuvos Respublikos pilietybės.

3.2. Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas natūralizacijos būdu

Pilietybė gali būti įgyjama suteikiant ją asmeniui, kuris atitinka įstatymo nustatytas sąlygas. Toks pilietybės įgijimo būdas Konstitucinės teisės teorijoje vadinamas *natūralizacija*. Išskiriama šeimyninio pobūdžio natūralizacija (santuoka su užsieniečiu, įvaikinimas) ir nešeimyninio pobūdžio natūralizacija (pilietybės suteikimas užsieniečiui, atvykusiam nuolat gyventi į valstybę).

Šeimyninio pobūdžio natūralizacijos atveju įvairiose šalyse skirtingai teisiškai reglamentuojamos ištekęsios už užsieniečių moters pilietybės problemos⁶⁹. Pavyzdžiui, daugelyje Lotynų Amerikos šalių galioja vyro pilietybės pirmenybės principas, kai moteris, ištekęsusi už šių šalių piliečio, automatiškai įgyja vyro valstybės pilietybę. Praeito amžiaus viduryje vykusios kovos dėl moterų pilietinių teisių ir lygiateisiškumo buvo pagrindas 1957 metais pasirašytai Konvencijai dėl ištekęsios moters pilietybės⁷⁰, kuri skelbia, kad nei santuokos sudarymas, nei jos nutraukimas, nei vyro pilietybės pasikeitimas, kai jie yra santuokoje, automatiškai neturi įtakos žmonos pilietybei. Ši progresyvi nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 4 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad „jeigu Lietuvos Respublikos pilietis yra sudaręs santuoką su asmeniu, kuris yra kitos valstybės pilietis arba asmuo be pilietybės, taip pat tokią santuoką nutraukęs, tai sutuoktinių pilietybė savaiame nepasikeičia“.

Nešeimyninio pobūdžio natūralizacija. Šiuo atveju išskiriami du atvejai: kai pilietybė suteikiama asmeniui be pilietybės ir kai vienos šalies pilietybė pakeičiama kita. Antruoju atveju turima omenyje, kai pilietybė suteikiama užsieniečiui.

Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatyme numatytos Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo sąlygos. Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikiama asmeniui, pateikusiam prašymą, jeigu jis sutinka prisiekti Lietuvai ir atitinka šias sąlygas:

- išlaikė valstybinės kalbos egzaminą⁷¹;
- prašymo pateikimo metu nuolat gyvena Lietuvoje;
- nuolat gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius dešimt metų;
- turi legalų pragyvenimo šaltinį Lietuvos Respublikos teritorijoje;

⁶⁹ Birmontienė T. ir kiti Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 372

⁷⁰ Konvencija dėl ištekęsios moters pilietybės (1957 m.) // Žmogaus teisės (tarptautinių dokumentų rinkinys), Vilnius, 1991.

⁷¹ Valstybinės kalbos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminų ir pažymėjimų išdavimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

- išlaikė Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminą;
- yra asmuo be pilietybės arba yra pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarandama tos valstybės pilietybė, ir raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė⁷².

Šiame straipsnyje taip pat nustatyta, kad asmenims, atitinkantiems šiame straipsnyje numatytas sąlygas, Lietuvos Respublikos pilietybė teikiama atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos interesus. Vadinasi valstybė turi diskrecija nuspręsti ar suteikti asmeniui Lietuvos pilietybę ar ne.

Pilietybės įstatyme numatytos natūralizacijos sąlygos netaikomos valstybių piliečiams, turintiems pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje. Pažymėtina ir tai, kad asmenims, kuriems sukako 65 metai, asmenims, kuriems nustatytas 0–55 procentų darbingumo lygis (iki 2007 m. birželio 30 d. – I bei II grupių invalidai), ir asmenims, kuriems sukako senatvės pensijos amžius ir kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelių ir vidutinių specialiųjų poreikių lygis, taip pat sergantiems sunkiomis chroninėmis psichikos ligomis, šio įstatymo 12 straipsnio reikalavimai netaikomi⁷³.

2003 m. gruodžio 30 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įgyti pilietybę siekiantį asmenį ir valstybę dar iki pilietybės suteikimo turi sieti nuolatinis faktinis ryšys, kad nuolatinis gyvenimas valstybėje tam tikrą įstatyme nustatytą laiką bei valstybinės kalbos mokėjimas yra būtinos prielaidos užsieniečiui ar asmeniui be pilietybės integruotis į visuomenę, suvokti Tautos mentalitetą ir jos siekius, valstybės konstitucinę santvarką, susipažinti su Tautos ir valstybės istorija, kultūra, papročiais ir tradicijomis, pasirengti prisiimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį. Būtent dėl to užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės, norinčiam įgyti pilietybę, nepakanka vien apsigyventi šalyje – tam būtina nuolat gyventi valstybėje ilgesnį laiką, kurį nustato įstatymas, mokėti valstybinę kalbą.

Atsižvelgiant į šiame Konstitucinio Teismo nutarime išdėstytus argumentus ir ypač į tai, kad siekiantį įgyti Lietuvos pilietybę asmenį su valstybine bendruomene turi sieti nuolatinis faktinis ryšys, įstatymo leidėjas papildė natūralizacijos sąlygas dar viena nuostata, kad prašymo pateikimo metu asmuo turi nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje.

Analizuojant kitas pilietybės suteikimo sąlygas, paminėtinas ir sėslumo cenzas – dešimties metų laikotarpis, per kurį užsienietis turėtų integruotis į Lietuvos visuomenę, suvokti tautos mentalitetą ir jos siekius, pasirengti prisiimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį bei užmegzti su Lietuvos valstybe

⁷² Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087, 12 straipsnis 1 dalis

⁷³ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 18, 20, 26, 28, 30 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 46-1645

efektyvų faktinį ryšį. Galima teigti, kad tai gana griežtas reikalavimas jau vien dėl to, kad asmuo turi gyventi Lietuvos Respublikos teritorijoje ne dešimt metų apskritai, o pastaruosius dešimt metų, t.y. iki prašymo dėl pilietybės suteikimo padavimo.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dešimties metų cenzas nėra absoliutus reiškinys. Atskiroms asmenų kategorijoms numatomos ir lengvatinės natūralizacijos sąlygos. Pavyzdžiui, asmeniui, sudariusiam santuoką su Lietuvos piliečiu ir pastaruosius septynerius metus bendrai su sutuoktiniu gyvenančiam Lietuvos Respublikos teritorijoje, Lietuvos Respublikos pilietybė suteikiama, jeigu šis asmuo atitinka tokias sąlygas: išlaikė valstybinės kalbos egzaminą, prašymo pateikimo metu nuolat gyvena Lietuvoje, išlaikė Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminą, yra asmuo be pilietybės arba yra pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarandama tos valstybės pilietybė, ir raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė⁷⁴.

Kitas atvejis, kai asmeniui, sudariusiam santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiais: tremtiniais, politiniais kaliniais ar jų vaikais, gimusiais tremtyje, – Lietuvos Respublikos pilietybė suteikiama, jei jie susituokę persikelia nuolat gyventi į Lietuvą ir pastaruosius penkerius metus bendrai su sutuoktiniu, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis, gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje ir atitinka tokias pat sąlygas kaip ir pirmuoju atveju⁷⁵.

Taip pat Pilietybės įstatyme numatytas atvejis, kai asmeniui, pragyvenusiam Lietuvoje susituokus su Lietuvos Respublikos piliečiu daugiau kaip vienerius metus, jei jo sutuoktinis miršta, Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikiama, jam pragyvenus Lietuvos Respublikos teritorijoje penkerius metus, jei šis asmuo atitinka išvardintas sąlygas.

Prie lengvatinių pilietybės suteikimo sąlygų priskirtinas ir Pilietybės įstatymo 16 straipsnyje nustatytas atvejis, kai Lietuvos Respublikos Prezidentas gali suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę nusipelnusiems Lietuvai ir integravusiems į Lietuvos visuomenę užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės. Šiuo atveju įstatymo 12 straipsnyje numatytos natūralizacijos sąlygos netaikomos. Šis pilietybės suteikimo išimties tvarka būdas plačiau bus aptartas analizuojant dvigubos pilietybės klausimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos pilietybė suteikiama jei nėra Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 13 straipsnyje numatytų sąlygų:

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 26, 27, 28, 30, 31, 32 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 180-6659, 3 straipsnis

⁷⁵ Ten pat.

- rengėsi, kėsinosi ar padarė tarptautinius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse arba tarptautinėje paprotinėje teisėje, tokius kaip: agresija, genocidas, nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikaltimai;
- rengėsi, kėsinosi ar padarė nusikalstamas veikas prieš Lietuvos Respubliką;
- iki atvykimo gyventi į Lietuvos Respubliką kitoje valstybėje buvo teisti laisvės atėmimo bausme už tyčinį nusikaltimą, už kurį baudžiamąją atsakomybę nustato ir Lietuvos Respublikos įstatymai, arba buvo Lietuvoje bausti už tyčinį nusikaltimą, už kurį numatoma laisvės atėmimo bausmė;
- įstatymų nustatyta tvarka neturi teisės gauti leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje.

Minėta, pilietybė asmeniui suteikiama, kai jis pateikia raštišką prašymą, sutinka prisiekti Lietuvos Respublikai ir atitinka minėtus reikalavimus. Priesaika yra viena iš pilietybės įgijimo natūralizacijos būdu procedūros dalių, todėl ji svarbi ne tiek savaime, kiek visame pilietybės įgijimo procedūros kontekste. Priesaika yra viena iš sąlygų pilietybei gauti. Priesaika yra asmens viešas, iškilmingas bei tvirtas pasižadėjimas prisiiinti jį saistančias pareigas ir jas vykdyti, t.y. asmuo, prašantis pilietybės, pasižada būti ištikimas Lietuvos Respublikai, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei įstatymų, ginti Lietuvos nepriklausomybę, saugoti valstybės teritorijos vientisumą, gerbti valstybinę kalbą, kultūrą ir papročius, stiprinti Lietuvos demokratinę valstybę. Priesaika yra asmens politinis – teisinis įsipareigojimas valstybei, kuri asmeniui suteikia pilietybę. Natūralizacijos aktas visada yra individualus. Priesaiką turi duoti ne tik asmenys, tampantys piliečiais natūralizacijos būdu, bet ir tie, kurie pilietybę įgyja optavimo būdu ar išimties tvarka.

Asmenys prisiekia tokiais žodžiais:

„Aš, (vardas, pavardė), tapdamas Lietuvos Respublikos piliečiu, prisiekiu būti ištikimas Lietuvos Respublikai, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei įstatymų, ginti Lietuvos nepriklausomybę, saugoti valstybės teritorijos vientisumą. Pasižadu gerbti Lietuvos valstybinę kalbą, kultūrą ir papročius, stiprinti Lietuvos demokratinę valstybę.“

Lietuvos Respublikai prisiekama viešai ir iškilmingai Vidaus reikalų ministerijoje arba Lietuvos Respublikos diplomatinėje atstovybėje ar konsulinėje įstaigoje užsienyje. Asmenys, lietuvių kalba perskaitę priesaikos tekstą ir jį pasirašę, laikomi prisiekusiais Lietuvos Respublikai⁷⁶.

Pagal Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 26 straipsnį, Lietuvos Respublikos pilietybės klausimas svarstomas pagal suinteresuoto asmens rašytinį prašymą⁷⁷. Prie prašymo suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę pridedami šie dokumentai:

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų rengimo taisyklių ir prisiekimo Lietuvos Respublikai taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1290.

- asmens tapatybę patvirtinančio dokumento nuorašas;
- gimimo liudijimo nuorašas;
- dokumentai, patvirtinantys, kad asmuo šio prašymo pateikimo metu nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvena šiame Įstatyme nurodytą laikotarpį, kad turi legalų pragyvenimo šaltinį ir kad išlaikė valstybinės kalbos bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminus.

3.3. Pilietybės įgijimas įgyvendinus teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę

Tai netradicinis pilietybės įgijimo būdas, nežinomas kitų valstybių praktikoje. Toks pilietybės įgijimo būdas Pilietybės įstatyme buvo nustatytas siekiant spręsti Lietuvos išeivijos pilietybės klausimus. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 17 straipsnyje, nustatyta, kad teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotai išsaugoma:

- asmenims, iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusiems Lietuvos pilietybę, jų vaikams, vaikaičiams ir provaikaičiams (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo), gyvenantiems kitose valstybėse;
- lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems kitose valstybėse.

Teisės į pilietybę išsaugojimas reiškia, kad aukščiau minėti asmenys, gali su savo šeimos nariais atvykti į Lietuvos Respubliką be vizų ir gyventi, netaikant jiems Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties⁷⁸, ir iš jos išvykti.

Asmenims, kuriems yra išsaugojama teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę, pagal pateiktą minėtojo asmens prašymą, yra išduodami jo statusą ir teisę patvirtinantys dokumentai.

Pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą, asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo), gyvenantys kitose valstybėse, prašymus dėl teisės įgyvendinti Lietuvos Respublikos pilietybę paduoda Lietuvos Respublikos diplomatinėms atstovybėms ar konsulinėms įstaigoms užsienyje. Lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems kitose valstybėse prašymus įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę paduoda Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai per vietos savivaldos vykdomąją instituciją.

Prie prašymo įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę pridedami sekantys dokumentai:

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų rengimo taisyklių ir prisiekimo Lietuvos Respublikai taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1290.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539.

- patvirtinantys asmens tapatybę ir turimą užsienio valstybės pilietybę, arba dokumentai, patvirtinantys, kad asmuo yra be pilietybės (užsienio valstybės paso nuorašas ar jį atitinkantis dokumentas);
- asmens gyvenamąją vietą patvirtinantys dokumentai;
- teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugojimo dokumentas, jeigu jis asmeniui buvo išduotas;
- dokumentai, įrodantys, kad asmuo iki 1940 m. birželio 15 d. turėjo Lietuvos pilietybę (ar yra tokio asmens vaikas, vaikaitis ar provaikaitis), arba lietuvių kilmę patvirtinantys dokumentai⁷⁹. Dokumentai, įrodantys, jog asmuo iki 1940 m. birželio 15 d. turėjo Lietuvos pilietybę, yra:
 - išlikę Lietuvos Respublikos vidaus ar užsienio pasai, išduoti iki 1940 m. birželio 15 d.;
 - Lietuvos Respublikos užsienio pasai, išduoti Lietuvos Respublikos diplomatinėms atstovybėms ar konsulinėms įstaigoms po 1940 m. birželio 15 d.;
 - dokumentai apie tarnybą Lietuvos kariuomenėje ar darbą valstybės tarnyboje;
 - gimimo liudijimai arba kiti dokumentai, kuriuose tiesiogiai nurodyta apie turėtą Lietuvos pilietybę;
 - asmens liudijimai, išduoti pagal dokumentus, išduotus iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvoje.
 Jeigu šių dokumentų nėra, gali būti pateikiami:
 - dokumentai apie mokymąsi, darbą, gyvenimą Lietuvoje iki 1940 m. birželio 15 d.;
 - priesaikinis pareiškimas, patvirtintas notarine tvarka arba Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigos pareigūno;
 - užsienio valstybės paso patvirtintas nuorašas ir kiti dokumentai.

Lietuvių kilmę patvirtina dokumentai, įrodantys, kad asmens tėvai ar seneliai, vienas iš tėvų ar senelių yra ar buvo lietuviai, taip pat asmens rašytinis pareiškimas, kuriame jis pripažįsta save lietuviu. Jeigu nėra pakankamai dokumentų, įrodančių asmens iki 1940 m. birželio 15 d. turėtą Lietuvos pilietybę arba patvirtinančių lietuvių kilmę, šis klausimas gali būti svarstomas Lietuvos Respublikos Vyriausybės sudarytoje Komisijoje Lietuvos Respublikos pilietybės klausimams nagrinėti arba šie duomenys nustatomi teismo tvarka⁸⁰.

Pilietybės įstatymo 17 straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas reiškia, kad minėtiems asmenims, gyvenantiems kitose valstybėse, jeigu jie nebuvo repatrijavę, yra suteikta galimybė neatsisakius turimos kitos valstybės pilietybės įgyti ir Lietuvos Respublikos pilietybę.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 18, 20, 26, 28, 30 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 46-1645, 4 straipsnio 3 dalis

⁸⁰ Ten pat., 4 straipsnio 4 dalis

Minėta, kad Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime pripažino, jog skirtingų teisinių pasekmių nustatymas asmenims įgyjant pilietybę priklausomai nuo to, ar jie buvo repatrijavę iš Lietuvos ar ne, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Plačiau apie tai sekančiose darbo dalyse.

3.4. Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas optavimo būdu

Optacija (lot. *optatio* – pageidavimas) – tai laisvas savo noru pilietybės pasirinkimas tais atvejais, kai keičiasi valstybės teritorija. Įstatymų leidėjas numato, bet nedetalizuoja ypatingą pilietybės įgijimo būdą – optaciją tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais. Tai labai netipiškas pilietybės įgijimo būdas, kuris buvo numatytas 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Pilietybės įstatymo 10 straipsnyje⁸¹ bei Lietuvos Respublikos bei Rusijos 1991 m. liepos 29 d. Sutartyje „Dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų“. Pilietybės įgijimas šiuo būdu taikomas tais atvejais, kai tam tikros buvusios valstybės teritorijoje susikuria nauja valstybė arba iš buvusios valstybės teritorijos yra atskiriama tam tikra jos dalis, kuri įtraukiama į kitos valstybės teritoriją. Šiuo atveju, keičiamos teritorijos dalies piliečiams leidžiama pasirinkti: ar likti savo buvusios teritorinis valstybės piliečiais, ar tapti naujos valstybės, į kurios teritoriją ta dalis įtraukiama, piliečiais. Asmuo, pasirinkęs pilietybę, paprastai išvyksta gyventi į pasirinktos pilietybės valstybę. Vadinasi, optavimo atveju pilietybė keičiasi remiantis Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi su užsienio valstybe. O šios sutarties pagrindu Lietuvos Respublikos kompetentingos institucijos priima teisinį aktą, kuriame detalizuojamos optacijos sąlygos, būdai ir tvarka.⁸²

Savotiškas optavimo variantas buvo įtvirtintas minėtame 1989 m. lapkričio 3 d. įstatyme. Jame buvo įteisintas taip vadinamas „nulinis variantas“, reiškiantis, kad tie asmenys, kurie iki įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Lietuvos Respublikos teritorijoje ir turi čia nuolatinę darbą vietą ar nuolatinį pragyvenimo šaltinį, gali per dvejus metus nuo įstatymo įsigaliojimo dienos laisvai apsispręsti, ar priimti Lietuvos pilietybę, ar likti SSRS piliečiais.

Taigi minėtas LTSR „nulinis variantas“, pasireiškęs optacijos galimybe ir turėjęs didžiulę įtaką tautinei santarvei ir politiniam stabilumui atkuriant Lietuvos valstybę, iš esmės suteikė buvusios TSRS piliečiams, gyvenusiems LTSR ir neturėjusiems Lietuvos valstybės pilietybės iki 1940 m., galimybę tapti Lietuvos Respublikos piliečiais įstatymiškai⁸³.

⁸¹ Lietuvos TSR pilietybės įstatymas / Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989, Nr. 33-444, 10 straipsnis.

⁸² Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 378

⁸³ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė / p.129-130

3.5. Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas kitais įstatymų nustatytais atvejais

Be minėtų pilietybės įgijimo būdų, galima išskirti ir atskirus pilietybės įgijimo atvejus, kuriuos, atsižvelgiant į įvairias aplinkybes, papildomai numatė Įstatymo leidėjas. Vienas tokių atvejų yra *pilietybės įgijimas, grąžinant Lietuvos Respublikos pilietybę*. Pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 20 straipsnį, asmeniui, netekusiui Lietuvos Respublikos pilietybės, pagal jo prašymą gali būti grąžinta Lietuvos Respublikos pilietybė, jei šis asmuo nėra kitos valstybės pilietis ir atitinka Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo sąlygas (12 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punktuose nustatytas sąlygas) ir jei nėra aplinkybių, dėl kurių Lietuvos Respublikos pilietybė neteikiama (13 straipsnis). Taigi šis atvejas yra ypatingas, nes asmuo jau yra turėjęs Lietuvos Respublikos pilietybę, bet dėl tam tikrų priežasčių buvo jos netekęs. Kiekvienu atveju sprendimas yra priimamas individualiai – Lietuvos Respublikos Prezidentas sprendžia apie Lietuvos Respublikos pilietybės grąžinimą, gavęs motyvuotą Pilietybės reikalų komisijos⁸⁴ rekomendaciją.

Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime yra konstatavęs, kad pilietybės grąžinimo sąlygos priklauso nuo to, kaip asmuo buvo įgijęs Lietuvos Respublikos pilietybę, kurios vėliau neteko; kad netaikant Pilietybės įstatymo 12 straipsnyje nurodytų natūralizacijos sąlygų, Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti grąžinta jos netekusiems Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie arba buvo Lietuvos Respublikos piliečiai pagal kilmę, arba dar iki 1940 m. birželio 15 d. buvo nuolatiniiais faktiniais ryšiais susiję su Lietuva (yra tokių asmenų vaikai, vaikaičiai, provaikaičiai), arba yra lietuvių kilmės. Kitiems asmenims, kurie neteko Lietuvos Respublikos pilietybės 18 straipsnio 1 ar 3 dalies pagrindais, pilietybė gali būti grąžinta tik pagal asmens prašymą, jeigu jo pateikimo metu nuolat gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje ir atitinka Pilietybės įstatymo 12 straipsnyje nurodytas sąlygas.

Taigi, asmuo, pageidaujantis, kad jam Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 20 straipsnio pagrindu būtų grąžinta pilietybė turi pateikti atitinkamą prašymą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės grąžinimo, tuo kartu išreiškdamas savo sutikimą atsisakyti kitos valstybės pilietybės. Vadinasi, pilietybės grąžinimo institutui yra būtinos šios pagrindinės sąlygos: faktas, kad asmuo jau anksčiau turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę, bet jos neteko; prašymas dėl pilietybės grąžinimo ir sutikimas atsisakyti turimos valstybės pilietybės.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos pilietybės klausimams preliminariai svarstyti Respublikos Prezidentas sudaro Pilietybės reikalų komisiją ir tvirtina Pilietybės klausimų nagrinėjimo šioje Komisijoje taisykles. Komisija turi teisę pakviesti į savo posėdį asmenį, kurio pilietybės klausimas sprendžiamas, pavesti valstybės institucijoms, kad jos per Komisijos nurodytą laiką pareikštų savo nuomonę ir pateiktų reikiamus dokumentus dėl Komisijos nagrinėjamo prašymo ar teikimo. Komisija teikia Respublikos Prezidentui pasiūlymus patenkinti prašymus dėl Lietuvos Respublikos pilietybės, o, atsisakiusi rekomenduoti suteikti pilietybę, pareiškėjui apie tai praneša raštu nurodydama atsisakymo motyvus.

Be to, būtų galima išskirti ir kitą pilietybės įgijimo atvejį, numatytą Pilietybės įstatyme – *vaikų pilietybės įgijimą keičiantis tėvų pilietybei*. Pasikeitus tėvų pilietybei (kai abu tėvai įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę arba abu jos netenka), pasikeičia ir jų vaikų, neturinčių 14 metų amžiaus, pilietybė⁸⁵ (įtėviai prilyginami tėvams, o įvaikiai – vaikams).

Šiuo atveju teisinis reguliavimas yra aiškus ir nekelia didesnių problemų. Sudėtingesnė problema yra tada, kai Lietuvos Respublikos pilietybę įgyja ne abu, o vienas iš tėvų. Tokiu atveju jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo abu vaiko tėvai. Jeigu vaiko tėvai išsituokę, vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo įgijęs Lietuvos Respublikos pilietybę vienas iš tėvų, pas kurį teismo sprendimu liko gyventi vaikas arba pas kurį vaikas faktiškai nuolat gyvena⁸⁶.

Įstatymu taip pat yra reguliuojama situacija, kai Lietuvos Respublikos piliečiu tampa vienas iš tėvų, o kitas lieka asmeniu be pilietybės, tokiu atveju jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo įgijęs Lietuvos Respublikos pilietybę vienas iš tėvų. Be to, jeigu Lietuvos Respublikos piliečiu tapo vienas iš tėvų, tačiau mirė, o kitas lieka asmeniu be pilietybės, jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo vaiko turimas vienintelis iš tėvų.

Paminėtinas ir kitas pilietybės įgijimo būdas - vaiko Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimas vienam iš tėvų netekus Lietuvos Respublikos pilietybės. Šiuo atveju nustatyta, kad jeigu Lietuvos Respublikos pilietybės netenka vienas iš tėvų, o kitas yra Lietuvos Respublikos pilietis, jų vaikas, nesukakęs 14 metų, lieka Lietuvos Respublikos pilietis. Pagal Pilietybės įstatymo 25 straipsnį, 14–18 metų vaikų pilietybė, pasikeitus jų tėvų pilietybei, gali būti pakeista tik remiantis rašytiniu vaikų sutikimu.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087, 22 straipsnis.

⁸⁶ Ten pat., 23 straipsnis.

4. PILIETYBĖS TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

4.1. Dvigubos pilietybės problemos ir jų interpretavimas

Šiame darbe jau minėta, kad, Lietuvos Respublikos pilietybė – konstitucinis institutas, kad pilietybės santykius reguliuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 straipsnis, kuriame nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais, kad išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis ir kad pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką nustato įstatymas.

Nustatydamas Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo pagrindus ir reguliuodamas pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką, įstatymų leidėjas negali paneigti Lietuvos Respublikos pilietybės instituto prigimties ir prasmės, jis turi paisyti konstitucinio reikalavimo, kad Lietuvos Respublikos pilietis kartu gali būti ir kitos valstybės piliečiu tik atskirais įstatymo numatytais atvejais. Pabrėžtina, kad Konstitucijos 12 straipsnio nuostata, jog asmuo gali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiu tik atskirais įstatymo numatytais atvejais, reiškia, kad tokie įstatymo nustatyti atvejai gali būti tik labai reti, kad dvigubos pilietybės atvejai turi būti ypač reti – išimtiniai, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį dvigubos pilietybės atvejai būtų ne ypač retos išimtys, bet paplitęs reiškinys. Taip nustatė Konstitucinis Teismas, išsprendęs bylą dėl kai kurių Pilietybės įstatymo nuostatų konstitucingumo⁸⁷. Taigi, svarbu išsiaiškinti, ar Pilietybės įstatyme numatyti dvigubos pilietybės atvejai atitinka konstitucinį tokios pilietybės pagrindą - jos principinį išimtinumą ar draudimą.

Minėta, kad pilietybė - laisvo asmens sąmoningas pasirinkimas būti konkrečios valstybės nariu, susieti save nuolatiniiais teisiniais ryšiais su valstybe. Bipatrizmo neigiama pasekmė - visuotinis aiškaus asmens teisinio statuso reglamentavimo pažeidimas. Asmuo negali turėti dviejų lygiaverčių ryšių su skirtingomis valstybėmis. Tik valstybės pilietis turi išimtinę teisę dalyvauti valdant savo valstybę, rinkti ir būti išrinktu į valstybės atstovaujamosios valdžios institucijas, jam numatyta pareiga tarnauti savo valstybės kariuomenėje, ginti savo šalį, vykdyti kitas piliečio pareigas. Pilietis duoda ištikimybės priesaiką savo valstybei⁸⁸.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimti, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

⁸⁸ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė / p. 385.

Dvigubos pilietybės klausimas iš esmės siejamas su pilietybės suteikimu už nuopelnus Lietuvos valstybei, tai pat su repatriacijos teisiu reguliavimu.

Minėta, kad vienas iš retų pilietybės įgijimo būdų – pilietybės įgijimas išimties tvarka. Šiuo būdu pilietybė suteikiama už ypatingus nuopelnus tai valstybei⁸⁹. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 16 straipsnyje⁹⁰ nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Prezidentas, remdamasis Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymu, gali suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę nusipelnusiems Lietuvos Respublikai ir integravusiems į Lietuvos visuomenę užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės išimties tvarka, t.y. netaikant Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 12 straipsnyje numatytų Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo sąlygų. Taigi šiuo būdu suteikiant Lietuvos pilietybę, iš asmens nereikalaujama atsisakyti savo valstybės pilietybės ir pagal įstatymą jis gali įgyti dvigubą pilietybę.

Pažymėtina, kad Pilietybės įstatyme nuopelnų valstybei samprata buvo tikslinama tiek po minėto 2003 m. gruodžio 30 d. Konstitucinio Teismo nutarimo, tiek ir vėliau, t.y. 2006 m., sprendžiant pilietybės suteikimo klausimą Lietuvos moterų krepšinio komandos „Teo“ krepšininkei Kathryn Elizabeth Douglas, kuri, kaip tikėtasi, skubiai gavusi Lietuvos pilietybę, būtų galėjusi žaisti mūsų šalies nacionalinėje rinktinėje ir atstovauti Lietuvai rugsėjį Brazilijoje vykusiame Pasaulio moterų krepšinio čempionate.

Analizuojant pilietybės suteikimo už nuopelnus Lietuvos valstybei institutą, bus nagrinėjamos dvi plačiai Lietuvoje nuskambėjusios situacijos dėl Jurij Borisov Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka bei bandymas suteikti pilietybę krepšininkei Kathryn Elizabeth Douglas. Taip pat bus aptariamoms ir repatrijavimo problemoms.

4.1.1. Pilietybės suteikimas už nuopelnus Lietuvos valstybei Jurij'ui Borisov'ui

Analizuojant pilietybės suteikimo už nuopelnus Lietuvos valstybei Konstitucinius imperatyvus, būtina apžvelgti tas faktines aplinkybes dėl kurių buvo kreiptasi į Konstitucinį Teismą.

Lietuvos Respublikos Prezidentas 2003 m. balandžio 11 d. dekretu už nuopelnus Lietuvos valstybei išimties tvarka pilietybę suteikė Jurij Borisov. 2003 m. lapkričio 11 d. Seimas kreipėsi į Konstitucinį Teismą prašydamas ištirti ar minėtas dekretas neprieštaravo Konstitucijai.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimti, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 81-3186

Konstitucinis Teismas aiškindamas pilietybės suteikimo už nuopelnus Lietuvos valstybei institutą, konstatavo, kad nei Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, nei Pilietybės įstatyme nėra nustatyta, kas laikytina nuopelnais Lietuvos valstybei, t.y. pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą tai, ar užsienio valstybės pilietis arba asmuo be pilietybės yra nusipelnęs Lietuvos valstybei, sprendžia tik Lietuvos Respublikos Prezidentas.

Konstitucinis Teismas akcentavo, kad užsienio valstybės piliečio ar asmens be pilietybės finansinė, materiali ar kitokia parama, suteikta kuriam nors Lietuvos Respublikos piliečiui ar jų grupei, valstybės pareigūnui, kuriai nors įmonei, įstaigai ar organizacijai gali būti laikoma tik to užsienio valstybės piliečio ar asmens be pilietybės pagalba tam Lietuvos Respublikos piliečiui ar jų grupei, valstybės pareigūnui, atitinkamai įmonei, įstaigai ar organizacijai, bet ji nelaikytina nuopelnais Pilietybės įstatymo 16 straipsnyje nurodytam subjektui, t.y. ji nelaikytina nuopelnais Lietuvos Respublikai⁹¹.

Pilietybės įstatymo prasme nuopelnais Lietuvos Respublikai laikytina tik tokia asmens veikla, kuria asmuo ypač reikšmingai prisideda prie Lietuvos valstybingumo stiprinimo, Lietuvos galios ir jos autoriteto tarptautinėje bendruomenėje didinimo, kai akivaizdu, jog asmuo jau yra integravęsis į Lietuvos visuomenę. Tik tokiais atvejais gali atsirasti prielaidos svarstyti ir spręsti, ar užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės yra nusipelnęs Lietuvos Respublikai, kaip to reikalauja Pilietybės įstatymas⁹². Asmens, kuris prašo suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka, nuopelnai Lietuvos valstybei turi būti tokie ir taip pagrįsti, kad dėl jų buvimo nekiltų abejonių.

Šioje byloje Konstitucinis teismas aiškino, kad Pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 dalies negalima aiškinti kaip leidžiančios užsienio valstybės piliečių ar asmenų be pilietybės nuopelnais Lietuvos Respublikai laikyti tokius nuopelnus, kuriuos šie asmenys Lietuvos valstybei turėjo būdami ne užsienio valstybės piliečiais ar asmenimis be pilietybės, bet anksčiau būdami Lietuvos Respublikos piliečiais. Pasak Teismo, už nuopelnus Lietuvos valstybei Lietuvos Respublikos piliečiams gali būti skiriami Lietuvos valstybės apdovanojimai (ordinai, medaliai ar kiti pasižymėjimo ženklai⁹³). O Lietuvos Respublikos piliečių ankstesni nuopelnai Lietuvos valstybei, jeigu jie atsisakė Lietuvos Respublikos pilietybės ar kitaip jos neteko, negali tapti užsienio valstybės piliečio ar asmens be pilietybės nuopelnais Lietuvos Respublikai, kuriems esant jiems išimties tvarka galėtų būti teikiama Lietuvos Respublikos pilietybė.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimti, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643

⁹² Ten pat.

⁹³ Lietuvos Respublikos Valstybės apdovanojimų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2762

Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad nors suteikiant Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka pagal Pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 dalį nereikalaujama pragyventi šalyje 10 metų, tačiau šios normos negalima aiškinti kaip leidžiančios suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka tokiam užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės, kuris turi nuopelnų Lietuvai ir nėra susijęs su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais bei nėra integravęsis į Lietuvos visuomenę. Kitoks Pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 dalies aiškinimas paneigtų pačią Lietuvos Respublikos pilietybės prigimtį ir esmę: užsienio valstybės piliečio ar asmens be pilietybės nuolatinis teisinis ryšys su Lietuvos valstybe gali atsirasti tik iš prieš tai atitinkamą įstatymo nustatytą laiką buvusio ir tebesitęsiančio užsienio valstybės piliečio ar asmens be pilietybės nuolatinio faktinio ryšio su Lietuvos valstybe.

Konstitucinis Teismas taip pat akcentavo, kad Lietuvos Respublikos pilietybė nėra ir negali būti valstybės apdovanojimas, todėl jeigu užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės, nusipelnęs Lietuvos valstybei, nėra susijęs su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais, nėra integravęsis į Lietuvos visuomenę, tarp tokio asmens ir Lietuvos valstybės negali atsirasti ir ypatingas – nuolatinis teisinis – ryšys, kurį išreiškia pilietybė.

Pažymėtina ir tai, kad suteikdamas pilietybę už nuopelnus Lietuvos valstybei, Prezidentas turi įsitikinti kad nėra Pilietybės įstatymo 13 straipsnyje nurodytų aplinkybių, dėl kurių Lietuvos Respublikos pilietybė asmenims neteikiama. Nes, pasak Konstitucinio Teismo, valstybei, kaip visos visuomenės organizacijai, negali nerūpėti, kokie asmenys tampa jos piliečiais, todėl turi būti įvertinamos visos tokį asmenį apibūdinančios aplinkybės, turi būti vadovaujama Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.

Nors Lietuvos Respublikos pilietybę J. Borisov įgijo neteisėtai ir jam neteisėtai buvo išduotas Lietuvos Respublikos piliečio pasas, Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos 1999 m. lapkričio 11d. nusprendė J. Borisov laikyti Lietuvos Respublikos piliečiu ir palikti jam Lietuvos Respublikos piliečio pasą. Be to, Rusijos Federacijos Prezidento 2002 m. birželio 18 d. įsaku J. Borisov buvo suteikta Rusijos Federacijos pilietybė, pagal kurios teisės aktus, J. Borisov Rusijos Federacijos piliečiu tapo 2002 m, birželio 18 d., todėl nuo Rusijos pilietybės įgijimo dienos J. Borisov turėjo būti laikomas netekusiu Lietuvos Respublikos pilietybės. Pažymėtina ir tai, kad J. Borisov materialiai parama kandidatui į Lietuvos Respublikos Prezidentus R. Paksui lėmė, jog tapęs prezidentu R. Paksas pasisakė už pilietybės suteikimą verslininkui išimties tvarka.

2003 m. gruodžio 30 d. Konstitucinis Teismas nutarime konstatavo, kad Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatyme yra įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį asmenys, Lietuvos Respublikos pilietybės netekę Pilietybės įstatymo 18 straipsnyje nustatytais pagrindais, vėl gali įgyti Lietuvos

Respublikos pilietybę tik tuo atveju, kai Lietuvos Respublikos pilietybė jiems yra grąžinama, t.y. taikant pilietybės grąžinimo institutą⁹⁴. Taip pat konstatuota, kad pagal Pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikta išimties tvarka tik tiems užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės (nuspelnusiems Lietuvos Respublikai), kurie niekada nebuvo Lietuvos Respublikos piliečiai.

Apibendrinant nagrinėtą bylą galima teigti, jog Konstitucija nedetalizuoja tokių atvejų kai Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka būdavo suteikiama ir tokiems užsienio valstybių piliečiams, kurie anksčiau turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę ir jos neteko dėl to, kad įgijo kitos valstybės pilietybę. Tokia Pilietybės įstatyme įtvirtinto teisinio reguliavimo samprata iš esmės reiškia, kad Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas išimties tvarka (netaikant bendrų natūralizacijos sąlygų) neretai būdavo suprantamas ne kaip faktinio nuolatinio ryšio, jau susiklosčiusio tarp siekiančio įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę asmens ir Lietuvos valstybės, konstatavimas ir tokio ryšio pavertimas nuolatinio teisiniu asmens ir Lietuvos valstybės ryšiu, bet kaip būdas sudaryti teisinį pagrindą užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės įgyti Lietuvos Respublikos piliečio pasą tam, kad šiam asmeniui būtų patogiau atvykti į Lietuvą ir būti Lietuvoje, tvarkyti nuosavybės, verslo bei kitus reikalus Lietuvoje, taip pat be vizų vykti į daugelį Europos ir kitų valstybių⁹⁵. Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad tokia iki šiol susiklosčiusi Pilietybės įstatymo 16 straipsnyje nustatyto teisinio reguliavimo samprata iškreipia Konstitucijoje įtvirtintą Lietuvos Respublikos pilietybės institutą, iš esmės nuvertina Lietuvos Respublikos pilietybę, paneigia jos prigimtį ir prasnę.

4.1.2. Pilietybės suteikimas už nuopelnus Lietuvos valstybei Kathryn Elizabeth Douglas

Pratęsiant dvigubos pilietybės instituto temą bei analizuojant pilietybės suteikimo už nuopelnus Lietuvos Respublikai institutą, reikėtų išskirti ir Jungtinių Amerikos Valstijų krepšininkės Kathryn Elizabeth Douglas, žaidžiančios Lietuvos moterų krepšinio komandoje „Teo“, pavyzdį.

Lietuvos Respublikos Pilietybės reikalų komisija, įvertinusi krepšininkės prašymą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo, nusprendė jį svarstyti ir apie tai informavo Lietuvos Respublikos Prezidentą.

Komisija nutarė sprendimą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka K. Douglas atidėti, nes išanalizavusi Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka

⁹⁴ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087, 20 straipsnis

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimti, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643

aplinkybes, konstatavo, kad tuo metu galiojusiame Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme nėra numatyta sąlygų, kurioms esant Lietuvos Respublikos pilietybę būtų galima suteikti. Atsižvelgdama į susidariusią situaciją ir į visuomenės lūkesčius, t.y. į 25 Seimo narių kreipimąsi, Lietuvos tautinio olimpinio komiteto, Lietuvos krepšinio federacijos tarpininkavimus, visuomeninių organizacijų prašymus, bei K. Douglas norą atstovauti Lietuvai, pasiūlė Respublikos Prezidentui pasinaudoti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 68 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta įstatymų leidybos iniciatyvos teise ir pateikti Seimui svarstyti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pataisais. Šios pataisos kurios papildytų nustatytas sąlygas, kurioms esant Lietuvos Respublikos pilietybę suteikiama išimties tvarka, kai tai sietina su viešuoju interesu ar Lietuvos vardo garsinimu.

Minėta, kad pagal Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimą, nuopelnai Lietuvai, kaip pagrindinė sąlyga, leidžianti Respublikos Prezidentui suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka, turi būti itin reikšmingi ir visuomenei nekelti jokių abejonių ir asmuo, siekiantis tapti Lietuvos Respublikos piliečiu, turi integruotis į Lietuvos visuomenę. Be to, 2004 m. gruodžio 9 d. priimtame Pilietybės įstatymo 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 26, 27, 28, 30, 31, 32 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatyme buvo patikslintos ir pilietybės suteikimo išimties tvarka sąlygos. Tačiau minėtieji teisės aktai sudarė tokias teises prielaidas, kurios iš dalies riboja Respublikos Prezidento konstitucines galias suteikti pilietybę išimties tvarka.

Taigi, Lietuvos Respublikos Prezidentas V.Adamkus 2006 m. liepos 17 d. Lietuvos Respublikos Seimui pateikė svarstyti Pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymą⁹⁶, kuriuo papildyta Pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 dalis, numatanti, kad Respublikos Prezidentas gali suteikti pilietybę išimties tvarka ir atsižvelgdamas į viešąjį interesą ar Lietuvos vardo garsinimą. Lietuvos Respublikos Seimas šį įstatymo projektą didžiaja balsų dauguma priėmė (75 Seimo nariai balsavo „už“, 5 – „prieš“, 10 – susilaikė).

2006 m. liepos 18 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymas, kuriuo buvo sudarytos galimybės Respublikos Prezidentui suteikti pilietybę išimties tvarka, atsižvelgiant ir į kitas įstatyme nenumatytas svarbias aplinkybes. Iki tol galiojusios įstatymo nuostatos dėl pilietybės suteikimo išimties tvarka tik už nuopelnus Lietuvos valstybei integravusiesiems į Lietuvos visuomenę neatitiko šių dienų realių bei siekių. Pažymėtina, kad šis įstatymas padidino užsienio valstybių piliečių ar asmenų be pilietybės motyvą savo talentą, kūrybą, laiką ar jėgas skirti Lietuvos valstybės autoritetui didinimui.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymo projekto pateikimo svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui / Valstybės žinios. 2006, Nr. 79-3109

Tačiau nežiūrint į tai, jog aptariamam Pilietybės įstatymo 16 straipsnio pakeitimu ir atsirado teisinės prielaidos į platesnį nuopelnų Lietuvos valstybei interpretavimą, Respublikos Prezidentas nesiryžo suteikti pilietybės minėtai sportininkei. Žiūrint iš šių dienų pozicijų tai buvo toliaregiškas sprendimas, nes 2006 metų lapkričio 13 dienos nutarime Konstitucinis Teismas tokį teisinį reguliavimą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

4.2. Teisės į pilietybę išsaugojimas asmenims, iki 1940 m. turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę

Pratęsiant dvigubos pilietybės institutą, reikia aptarti ir teisės į pilietybės išsaugojimą asmenims, iki 1940 m. turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę.

Kalbant apie teisės į pilietybę išsaugojimą asmenims, iki 1940 m. turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę, pirmiausiai reikia kalbėti apie repatriacijos sąvoką. Kaip jau buvo minėta šiame darbe, repatrijavimu laikomas išvykimas į etninę tėvynę ir apsigyvenimas etninėje tėvynėje. Išsamiau šis klausimas buvo nagrinėtas minėtame 2006 m. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai pasisakė dėl repatriacijos sąvokos. Iki minėtojo Konstitucinio Teismo nutarimo, visi asmenys, iki 1940 metų birželio 15 dienos turėję Lietuvos pilietybę, išsaugojo teisę į ją, jeigu tie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatriavo į savo etninę tėvynę.

Tarptautinėje teisėje sąvoka „repatrijavimas“ („repatriacija“) paprastai vartojama tik karo aukų apsaugos ir jų grąžinimo į tėvynę kontekste. Būtent šiame kontekste ši sąvoka vartojama 2000 m. gegužės 2 d. Seimo priimtu Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl 1949 metų Ženevos konvencijų dėl karo aukų apsaugos ir jų 1977 metų papildomų protokolų ratifikavimo“⁹⁷ ratifikuotose 1949 metų Ženevos konvencijose dėl karo aukų apsaugos ir jų 1977 metų papildomuose protokoluose, plėtojančiuose šių konvencijų nuostatas. O 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijoje dėl elgesio su karo belaisviais⁹⁸ *inter alia* nustatyta, kad konflikto šalys privalo išsiųsti į tėvynę sunkiai sergančius ir sunkiai sužeistus karo belaisvius, nepaisant jų skaičiaus ar laipsnio, pasirūpinusios jais tiek, kad jie galėtų keliauti, ir joks sergantis ar sužeistas karo belaisvis, turintis teisę į repatriaciją, negali būti repatrijuotas prieš savo valią, jeigu vyksta karo veiksmai, o pasibaigus karo veiksams, karo belaisviai nedelsiant paleidžiami ir repatrijuojami.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 1949 metų Ženevos konvencijų dėl karo aukų apsaugos ir jų 1977 metų papildomų protokolų ratifikavimo / Valstybės žinios. 2000, Nr. 63-1904

⁹⁸ Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais (1949 m.) / http://lawofwar.org/geneva_prisoner_war_convention.htm

Sąvoka „repatrijavimas“ („repatriacija“) yra nevienodai aiškinama ir žodynuose. Vienuose žodynuose „repatrijavimas“ apibrėžiamas kaip „asmens ar objekto grįžimas ar gražinimas į jo kilmės šalį“⁹⁹, kituose - kaip „visuma veiksmų siekiant organizuoti ir užtikrinti asmens grįžimą į savo kilmės šalį ar išvykimo vietą“¹⁰⁰ arba „belaisvių, pabėgėlių, išėivių, tremtinių, perkeltųjų asmenų, darbininkų grįžimą į tėvynę, karo belaisvių, internuotojų, deportuotojų, pabėgėlių gražinimą į jų valstybę, pagal juos išleidžiančios ir priimančios valstybių susitarimą, tarptautinei teisei neprieštaraujanti užsienio valstybėje esančių kitos valstybės piliečių gražinimą į jų valstybę, pagal juos išleidžiančios ir priimančios valstybių susitarimą“¹⁰¹.

Akivaizdu, kad Pilietybės įstatyme pateiktas sąvokos aiškinimas neatitinka visuotinai pripažinto šios sąvokos aiškinimo, kadangi žodynai aiškindami sąvoką "repatriacija" nukreipia į asmens teisinį ryšį su tam tikra valstybe, bet ne su jo etnine ar tautine kilme. Įstatymas susieja repatrijavimą su asmens grįžimu tik į jo etninę tėvynę, o pagrindinis ir vienintelis požymis, lemiantis, kokia valstybė yra laikoma asmens etnine tėvynė, yra asmens tautybė. Tuo pačiu įstatymas nesieja repatrijavimo nei su asmens gimimo vieta, nei su jo tėvų ar senelių gimimo vieta, nei su tuo, ar asmuo buvo tos valstybės, į kurią repatrijavo, pilietis. Įstatymas etninės tėvynės sampratos nesieja netgi su tuo, ar asmuo tą valstybę laiko savo etnine tėvynė, ir apskritai nereikalauja, kad vadinamoji "etninė tėvynė" būtų valstybė.

Pretekstu Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui svarstyti su pilietybe susijusius klausimus tapo Izraelyje gyvenančios Ida Ita Rogovin kreipimasis į administracinį teismą skundžiant Migracijos departamento sprendimą paskelbti ją repatriante ir atsisakyti gražinti Lietuvos pilietybę¹⁰². I.I.Ragovin teigia, kad Pilietybės įstatymo normos pažeidžia žmogaus teises ir laisves, prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai bei kitoms tarptautinėms teisės normoms, tame tarpe Europos konvencijai dėl pilietybės, kurioje neleidžiama pilietybės sieti su asmens nacionaline ar etnine kilme. (plačiau - 4.2.1. skyriuje)

Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 13 d. priėmė nutarimą, kuriame nustatė, kad įstatymų nuostatos nevienodai traktuoja teisės į pilietybę išsaugojimą lietuvių kilmės ir kitos tautybės asmenims, todėl neatitinka Konstitucijos reikalavimų. Be to, Teismas nustatė, kad Konstitucijai prieštarauja nuostatos, kai teisės į pilietybę išsaugojimas siejamas su asmens etnine kilme. Teismo sprendimu, teisę į Lietuvos pilietybę išsaugo visi iki 1940 m. birželio 15 d. ją turėję asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai. Tačiau jeigu jie turi kokios nors kitos valstybės pilietybę, tokie asmenys privalo

⁹⁹ Black's Law Dictionary. Sixth ed. / San Paul, 1992, p. 900

¹⁰⁰ Cornu G. Vocabulaire juridique / Paris: PUF, 2003, p. 728

¹⁰¹ V. Vaitkevičiūtė. Tarptautinių žodžių žodynas / Vilnius: Žodynas, 2001, ISBN 9986-465-50-8

¹⁰² Vilniaus apygardos administracinio teismo nutartis "Dėl Idos Itos Rogovin Lietuvos Respublikos pilietybės" // Vilnius. 2004

pasirinkti, kokios pilietybės jie nori - Lietuvos ar tos kitos valstybės. Tik atsisakiusieji kitos valstybės pilietybės gali gauti Lietuvos pilietybę.

4.2.1. Repatrijavimo sąvokos taikymas Ida Ita Rogovin byloje

Ida Ita Rogovin teismui paaiškino, kad ji pateikė dokumentus, įrodančius, kad ji, jos tėvai ir seneliai buvo Lietuvos piliečiais iki 1940 m. birželio 15 d., pateikė dokumentus apie tai, kad ji atvyko ne į Izraelį, bet į Palestiną, nes 1940 m. Izraelio valstybės iš viso nebuvo. Vadinas, ji niekada nerepatrijavo į etninę tėvynę - Izraelį, o pabėgo nuo jai gresiančio pavojaus Lietuvoje į Palestiną. Jos tautybė niekada nebuvo įvardinta kaip "etninė palestinietė". Jos teigimu, kad jeigu ji nebūtų pabėgusi į Palestiną, jos lauktų toks pats likimas kaip ir kitų Lietuvos piliečių - žydų.

Šiam klausimui spręsti buvo nagrinėjami Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1 punktas, nustatantis, kad Lietuvos Respublikos piliečiais yra asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo), Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 1 punktas nustatantis, kad teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotai išsaugoma asmenims, iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusiems Lietuvos pilietybę, jų vaikams ir vaikaičiams (jeigu, šie asmenys, jų vaikai ar vaikaičiai nerepatrijavo iš Lietuvos), gyvenantiems kitose valstybėse bei Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalis, nustatanti, kad repatrijavimu laikomas išvykimas į etninę tėvynę ir apsigyvenimas etninėje tėvynėje.

Pasak I.I.Ragovin, sąvoka repatriacija įvairiuose žodynuose aiškinama įvairiai ir apima dvi kryptis – grįžimą (savo valstybės atžvilgiu) ir gražinimą (svetimos valstybės atžvilgiu). Be to, repatriacijos sąvoka, taip kaip ji aiškinama įstatyme "Dėl Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo" 2 straipsnio 2 dalyje, nekalba apie Lietuvos piliečio išvykimą. Tai gali būti kitos valstybės piliečio gražinimas į savo tėvynę pagal atskirus tarptautinius susitarimus, nes taip repatriacijos sąvoka suprantama tarptautiniuose susitarimuose. Jeigu vis dėlto įstatymas numato Lietuvos piliečių išvykimą į etninę tėvynę, tai jau galima manyti, kad tokia norma yra diskriminacinio pobūdžio, nes jos taikymui būtina nustatyti asmens tautybę, kuri tampa pagrindiniu šios normos taikymo ar netaikymo požymiu. Lietuvos Konstitucija suteikia asmeniui teisę apskritai nenurodyti savo tautybės. Ši asmens teisė kildinama iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio¹⁰³.

Taigi, byloje Vilniaus apygardos administracinis teismas sprendė ar aukščiau minėtieji teisės aktai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės

¹⁰³ Vilniaus apygardos administracinio teismo nutartis "Dėl Idos Itos Rogovin Lietuvos Respublikos pilietybės" // Vilnius. 2004-09-06

valstybės principams, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalies nuostatai, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs ir 2 dalies nuostatai, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 straipsnio 1 dalies nuostatai, kad Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais bei 12 straipsnio 3 dalies nuostatai, kad pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką nustato įstatymas.

Pažymėtina, kad minėtos įstatymų nuostatos nevienodai reglamentuoja teisės į pilietybę išsaugojimą lietuvių kilmės asmenims ir kitos tautinės priklausomybės asmenims arba buvusiems Lietuvos TSR piliečiams, kuriems įstatymas nenustatė jokių etninės ar tautinės priklausomybės kriterijų, t.y. pačiu įstatymu vieniems asmenims suteikiamos privilegijos išsaugant Lietuvos Respublikos pilietybę, neatsižvelgiant į tai, kada ir dėl kokių priežasčių jie paliko savo kilmės šalį, ar kokia yra jų etninė kilmė, o kitiems asmenims keliami papildomi reikalavimai, susiję tik su jų etnine kilme - repatrijavimu (išvykimu į etninę tėvynę ir apsigyvenimu joje).

Pagal minėtas Pilietybės įstatymo 1 straipsnio ir 17 straipsnio nuostatas asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai buvimo Lietuvos piliečiais požiūriu yra suskirstyti į kelias grupes:

- lietuvių kilmės (tautybės) asmenys, kurie laikomi Lietuvos piliečiais neatsižvelgiant į kurią valstybę jie išvyko gyventi;
- kitos etninės kilmės (tautybės) asmenys, kurie pilietybės išsaugojimo požiūriu taip pat suskirstyti į dvi grupes:
 - išvykę gyventi į bet kurią užsienio valstybę, bet ne į savo etninę tėvynę ir šie asmenys bet kuriuo atveju laikomi Lietuvos piliečiais, nes pagal įstatymą išsaugoja pilietybę;
 - išvykę gyventi ir gyvenantys savo etninėje tėvynėje - tokie asmenys nėra laikomi Lietuvos piliečiais (išsaugoję Lietuvos Respublikos pilietybę).

Administracinis teismas aiškino, kad bet kuriuo atveju viena iš sąlygų Lietuvos pilietybės išsaugojimui yra nebūti repatrijavusiam iš Lietuvos, o tai siejama su asmens etnine kilme, t.y. jo tautybe, bet ne su to asmens teisiniu ryšiu su kokia nors valstybe. Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją, viena iš asmens teisių yra nenurodyti savo tautybės, taigi ir etninės kilmės. Tokia asmens teisė kildinama iš Konstitucijos 29 straipsnio ir ši teisė yra įgyvendinama kituose teisės aktuose, leidžiančiuose asmens pageidavimu piliečio pase nenurodyti tautybės. Europos konvencija dėl

pilietybės, sudaryta 1997 m. lapkričio 6 d. Strasbūre¹⁰⁴, kuri dar neratifikuota Lietuvoje, nustato, kad pilietybė yra teisinis ryšys tarp asmens ir valstybės, kuris nenurodo asmens etninės kilmės. Tokią pilietybės sampratą konstatavo Konstitucinis Teismas 1994 m. balandžio 20 d. nutarime, kur sakoma, kad pilietybė yra nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe bei gynyba¹⁰⁵.

Pagal minėtas Pilietybės ir Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymų nuostatas, Lietuvos Respublikoje pilietybės išsaugojimas tam tikrai asmenų grupei siejamas su asmens etnine kilme, nors turėtos pilietybės tęstinumo neturėtų lemti asmens tautybę.

Administracinis Teismas konstatavo, kad toks Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1 punkto, 17 straipsnio 1 dalies 1 punkto normų turinys atsižvelgiant į Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje duotą repatrijavimo sąvokos apibrėžimą, t.y. šios normos turinį, gali prieštarauti Konstitucijos 29 straipsniui, be to minėtos įstatymų nuostatos galimai yra diskriminacinio pobūdžio, kas prieštarautų konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams. Taip pat manytina, kad Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1 punkto, 17 straipsnio 1 dalies 1 punkto ir Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalies nuostatos, sudarydamos atskirai asmenų, turėjusių Lietuvos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., grupei išimtį, neleidžiančią išsaugoti Lietuvos Respublikos pilietybės, pagal etninį požymį, o tuo pačiu pagal jų tautybę, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 straipsnio 1 daliai, nustatančiai, kad Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais, bei Konstitucijos 12 straipsnio 3 daliai, nustatančiai, kad pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką nustato įstatymas. Pilietybės įstatymo 17 straipsnyje nekalbama apie pilietybės įgijimą, bet nustatomi pilietybės išsaugojimo pagrindai. Tuo pačiu daliai asmenų, turėjusių Lietuvos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. ir įgijusių pilietybę pagal tuo metu galiojusius įstatymus, taigi buvusius teisiniame ryšyje su Lietuvos valstybe, nurodytomis Pilietybės įstatymo ir Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo normomis ši teisė atimama grynai etninių požymių pagrindu. Tuo galimai pažeidžiama Konstitucijos 12 straipsnio 1 dalis. Konstitucijos 12 straipsnio 3 dalis apskritai nepasisako apie pilietybės išsaugojimą (kalbama tik apie įgijimą ir netekimą).

Tuo tarpu minėtų įstatymų normos, nors jų paskirtis yra nustatyti pilietybės išsaugojimo pagrindus, praktiškai nustato pilietybės netekimo pagrindą (repatrijavimą – išvykimą į etninę tėvynę ir apsigyvenimą joje). Tokią nuomonę patvirtina Pilietybės įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 1 punktas,

¹⁰⁴ Europos konvencija dėl pilietybės /

http://www.etib.lt/site_files/teisinis/Europos%20konvencija%20del%20pilietybes.doc

¹⁰⁵ Vilniaus apygardos administracinio teismo nutartis "Dėl Idos Itos Rogovin Lietuvos Respublikos pilietybės" // Vilnius. 2004-09-06

kuriame repatrijavusiems asmenims daroma išimtis ir jie netenka Lietuvos Respublikos pilietybės įgiję kitos valstybės pilietybę, kai tuo tarpu kitiems asmenims, įgijusiems kitos valstybės pilietybę, bet turėjusiems iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos pilietybę, jų vaikams, vaikaičiams ir provaikaičiams Lietuvos Respublikos pilietybė išsaugojama. Kadangi atsakovas šios normos pareiškėjai netaikė, dėl šios normos atitikimo Konstitucijai kreiptis į Konstitucinį Teismą įstatyminio pagrindo nėra¹⁰⁶.

Taigi, Vilniaus apygardos administracinis teismas remdamasis šia byla nutarė kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Po Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimo, I.I.Ragovin išliko galimybė pretenduoti į Lietuvos Respublikos pilietybę, ir į savo turtą Kaune, tačiau tai ji galės daryti tik tuo atveju, kai atsisakys turimos Izraelio pilietybės.

4.3. Pilietybės teisinio reguliavimo problemos po 2006 m. lapkričio 13 d.

Kaip jau buvo minėta, po Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimo “Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, atsirado neaiškumų dėl Lietuvos piliečių teisės turėti ir kitos šalies pilietybę. Šiame kontekste susiduriama ir su repatriacijos instituto taikymo problemomis šiandieninėje teisėje. Atsižvelgdamas į minėtąjį Konstitucinio Teismo nutarimą bei vėliau sekusius visuotinius pasisakymus dėl dvigubos pilietybės bei repatriacijos klausimų, 2007 m. balandžio 13 d. Lietuvos Respublikos Seimas pateikė Pilietybės įstatymo 1, 17, 18, 20 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 17(1) ir 18(1) straipsniais įstatymo projektą. Šiame dokumente yra siūloma atsižvelgti į Konstitucinio Teismo nutarime nustatytas galiojančio Pilietybės įstatymo nuostatas dėl repatriacijos ir dėl dvigubos pilietybės prieštaravimų Konstitucijai.

Taigi, šiame Pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo projekte yra siūlomos dvi naujos teisinės normos – visų pirma, įstatyme nustatoma, kas yra tie atskiri atvejai, kai asmuo gali turėti dvigubą pilietybę; antra, nustatoma, kas suteikia teisę turėti dvigubą pilietybę. Čia yra reglamentuojama teisė turėti dvigubą pilietybę, kurią suteikia Respublikos Prezidentas įstatyme nustatyta tvarka, t.y. kad tie asmenys, kurie turi bei neatsisako kitos valstybės pilietybės ir nori įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę ar nori ją išsaugoti, turi pateikti nustatytos formos prašymą Lietuvos Respublikos Prezidentui. Atskirais atvejais Lietuvos Respublikos Prezidentas

¹⁰⁶ Vilniaus apygardos administracinio teismo nutartis "Dėl Idoš Itos Rogovin Lietuvos Respublikos pilietybės" // Vilnius. 2004-09-06

suteikia Lietuvos Respublikos pilietybę arba leidžia išsaugoti Lietuvos Respublikos pilietybę asmenims, kurie turi kitos valstybės pilietybę ir jos neatsisako.

Šiame įstatymo projekte išskiriami ir tokie atvejai kai lietuvių kilmės asmuo, kurio tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra ar buvo lietuviai ir pats asmuo pripažįsta save lietuviu, turintis kitos valstybės pilietybę ir jos neatsisakantis, negali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybės arba jos išsaugoti. Minėtieji atvejai yra siejami su tarptautinių nusikaltimų padarymu ar rengimosi padaryti minėtąsias veikas.

Taip pat reikėtų paminėti ir tai, kad šis įstatymo projektas plačiau reglamentuoja ne lietuvių kilmės asmenų, kurie iki 1940 m. birželio 15 d. turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę, jo vaikų, vaikaičių ir provaikaičių teisinį statusą. Pabrėžtina, kad jei šie asmenys turi kitos valstybės pilietybę ir neketina jos atsisakyti, jie gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę tik Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12 straipsnio numatytais pagrindais. Įstatymo projekte numatytas išimtinis atvejas, jei minėtieji asmenys įgijo kitos valstybės pilietybę po 2003 m. sausio 1 d. Pastariesiems nebus galima suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei jie rengėsi, kėsinosi ar padarė tarptautinius nusikaltimu ar nusikalstamas veikas prieš Lietuvos Respubliką. Kitiems asmenims, įgijusiems kitos valstybės pilietybę po 2003 metų sausio 1 d., neleidžiama išsaugoti turimos Lietuvos Respublikos pilietybės jeigu jie įgijo pilietybę valstybės, kuri neatitinka euroatlantinės integracijos kriterijų bei jeigu jie rengėsi, kėsinosi ar padarė tarptautinius nusikaltimu ar nusikalstamas veikas prieš Lietuvos Respubliką.

Vertėtų pastebėti, kad Lietuvos Respublikos Seimas aiškina, kad šis įstatymas patenkins teisėtus lūkesčius tų lietuvių, kurie pastaruoju metu nerimavo dėl grėsmės, kad dvigubos pilietybės reglamentavimas gali kardinaliai pasikeisti. Įstatymo įgyvendinimas padės lietuvių tautai geriau prisitaikyti prie globalizacijos iššūkių ir padės išsaugoti pilietinį ryšį su etnine Tėvyne.

4.3.1. „Ypatingo ryšio su Lietuvos valstybe statusas“

Minėta, kad 2003 m. gruodžio 30 d. ir 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimuose Konstitucinis Teismas Pilietybės įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, pagal kurį sudaromos teisinės galimybės dvigubą pilietybę įgyti ne tik labai retais, išskirtiniais atvejais, bet ir visiems lietuvių kilmės asmenims, bei asmenims iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusiems Lietuvos pilietybę, jų vaikams, vaikaičiams ir provaikaičiams, jeigu jie nerepatrijavo, pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai. Siekiant atrasti teisinių galimybių lietuviams gyvenantiems kitose valstybėse nenutraukti ryšių su Lietuva, aktyviai dalyvauti jos ekonominiame, kultūriniame ir pan. gyvenime.

Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas 2006 m. gruodžio 20 d. potvarkiu Nr. 418 sudarė darbo grupę. Įvertinus esamas Lietuvos valstybingumo raidos sąlygas ir minėtas aplinkybes, jog užsienyje

gyvena daug Lietuvos piliečių, ši grupė pasiūlė „ypatingo ryšio su Lietuvos valstybe“ sąvoką. Šis siūlomas įvesti „ypatingo ryšio su Lietuvos valstybe“ (su pareikštinės reintegracijos teise) institutas tiems Lietuvos Respublikos piliečiams pagal kilmę, kurie išvyko iš Lietuvos nuolat gyventi į kitą šalį ir tapo kitos valstybinės bendruomenės nariu (t. y. įgijo kitos valstybės pilietybę), tačiau nori ir toliau išsaugoti glaudžius ryšius su Lietuvos Respublika, gali būti pripažįstamas asmenų, išsaugančių ypatingą ryšį su Lietuvos Respublika, statusas¹⁰⁷. Šis statusas pripažįstamas minėtiems asmenims, jeigu jie, įgydami kitos valstybės pilietybę, pareiškė tokį prašymą, kuriame deklaravo, kad yra pasiryžę toliau puoselėti Lietuvos Respublikos konstitucines vertybes - valstybinę lietuvių kalbą, Lietuvos kultūrą, tradicijas, prisidėti prie Lietuvos ir šalies, kurios pilietybę įgijo, draugiškų santykių, taip pat pasižadėjo laikytis įstatyme numatytų asmens ir Lietuvos valstybės ypatingo ryšio išsaugojimo reikalavimų¹⁰⁸.

Asmenys, išsaugantys ypatingą ryšį su Lietuvos Respublika, visose nacionalinės teisės srityse turi būti traktuojami kaip savarankiška su Lietuva susijusių asmenų kategorija, kurios atžvilgiu negali būti mechaniškai nustatomas toks pat reguliavimas kaip kitiems užsienio valstybių piliečiams. Jie gali Lietuvoje naudotis visomis asmens teisėmis ir laisvėmis, išskyrus politines teises, kurių įgyvendinimas pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją yra siejamas tik su Lietuvos Respublikos pilietybe; prireikus trečioje šalyse pasinaudoti Lietuvos valstybės pagalba; jiems pripažįstama pareikštinės reintegracijos teisė¹⁰⁹ ir kt. Taip pat turi būti nustatytas teisinis reguliavimas, užtikrinantis šiems asmenims galimybę laisvai sugrįžti ir gyventi Lietuvoje. Toks pat statusas pripažįstamas ir minėto asmens vaikams.

Pažymėtina, kad teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugojimo institutas yra taikytinas užsienio lietuviams (jei jie neįgiję asmenų, išsaugančių ypatingą ryšį su Lietuvos Respublika, statuso). Šie asmenys gali apsigyventi Lietuvoje, jiems pripažįstama palengvinta reintegracijos teisė (jam atsisakius ar netekus kitos valstybės pilietybės). Atkreiptinas dėmesys, kad minėtasis ryšys buvo minimas ir Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime, kuriame pažymėta, kad yra konstitucinis pagrindas įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad lietuviai, gyvenantys kitose valstybėse, turėtų teisę tapti Lietuvos Respublikos piliečiais kitokiomis (lengvesnėmis) sąlygomis, negu kiti asmenys, siekiantys Lietuvos Respublikos pilietybės (taip pat numatyti, kad užsienio lietuviams, siekiantiems Lietuvos Respublikos pilietybės, nebūtų taikomos įprastinės natūralizacijos

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2006 m. gruodžio 20 d. potvarkiu Nr. 418 sudarytos darbo grupės klausimams, susijusiems su Lietuvos Respublikos pilietybės samprata esamomis Lietuvos valstybingumo raidos sąlygomis pasiūlymai / www.lrv.lt

¹⁰⁸ Ten pat.

¹⁰⁹ Reintegracijos teisė - pilietybė atkurama asmenims jų pareiškimu, kompetentingoms Lietuvos institucijoms pateikus dokumentą apie kitos valstybės pilietybės netekimą.

sąlygos), kad taip pat yra konstitucinis pagrindas įstatymuose įtvirtinti ir teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugojimo institutą, taikytiną minėtiems asmenims.

Dėl nagrinėjamo Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko pasiūlymo dėl „ypatingo ryšio su Lietuvos valstybe“ kilo daug diskusijų. Pasaulio lietuvių bendruomenė pateikė savo poziciją šiuo klausimu. Užsienio lietuviams „ypatingo ryšio su Lietuva statusas“ nėra priimtinas¹¹⁰ ir jie renka parašus, aktyviai pasisako vardan to, kad dvigubos pilietybės galimybė būtų išsaugota užsienyje gyvenantiems lietuviams.

Šiuo metu mažėja piliečių skaičius Lietuvoje, vyksta „protų nutekėjimas“, daugybė valstybių imasi priemonių išsaugoti ne vien savo kultūrinį paveldą, o taip pat ir pačius žmones, piliečius, telkdamos juos, lengvinančios jų mobilaus gyvenimo sąlygas. Tuo tarpu „ypatingo ryšio su Lietuva statusas“ jokių būdu nėra pilietybė – tai yra geriausiu atveju administracinis rūpestis žmogumi jį nupilietinant, atimant teisę balsuoti ir dalyvauti politiniame gyvenime bei valstybės raidoje¹¹¹.

Taigi, po Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimo Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, atsirado neaiškumų dėl Lietuvos piliečių teisės turėti ir kitos šalies pilietybę. Pasirodžius Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2006 m. gruodžio 20 d. pasiūlymams dėl „Ypatingo ryšio su Lietuvos valstybe statuso“, daugelis Lietuvos piliečių pajuto, kad jie gali prarasti pilietinį ryšį su Lietuvos valstybe, kai kam pasirodė, kad Lietuvos valstybė gali ignoruoti jų teisėtus lūkesčius ir, kad draudimai Lietuvos piliečiams atskirais įstatyme nustatytais atvejais turėti ir kitos valstybės pilietybę gali neatitikti teisinei valstybei būtino proporcingumo principo, reguliuojant vieną ar kitą valstybės ir jos piliečių santykių problemą.

Šiuo požiūriu prezidentas Valdas Adamkus mano, kad dviguba pilietybė užsienyje gyvenantiems lietuviams turi būti išsaugota. Jis ragina teisininkus surasti tai užtikrinančią galimybę. Anot jo, „mažai tautai reikia ieškoti kelių, kaip apjungti ir išlaikyti žmones, bet neatstumti“. Išsaugoti pilietybę užsienyje gyvenantiems lietuviams ragina ir Tėvynės sąjungos lyderis Andrius Kubilius. Jis siūlo priimti nuostatas leidžiančias turėti dvigubą pilietybę visiems lietuvių kilmės asmenims, išskyrus tik tuos atvejus, kai jie yra padarę įstatyme numatytą nusikaltimą. Pasak A.Kubiliaus, „ne lietuvių kilmės asmenims gali būti taikomi papildomi nuolatinio gyvenimo Lietuvoje reikalavimai arba reikalavimai turėti tik euroatlantinės integracijos kriterijus atitinkančios valstybės antrąją pilietybę, priklausomai nuo to, kada jie ar jų protėviai yra ar buvo įgiję Lietuvos pilietybę“.

¹¹⁰ Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pozicija dėl „Ypatingo ryšio su Lietuva statuso“ 2007-03-02 / www.plbe.lt

¹¹¹ "Ypatingas ryšys" nenaudingas Lietuvai, o mums neatstoja pilietybės 2007.03.02 / www.balsas.lt

E.Šileikis komentuodamas susidariusią situaciją siūlo pateikti įstatymo pataisą, kurioje kiekvienas iš Lietuvos išvykęs ir kitoje valstybėje apsigyvenęs ar ten kitą pilietybę įgijęs pilietis, jo vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai negali netekti Lietuvos pilietybės prieš savo valią arba dėl tų apribojimų, kurie kyla iš Konstitucijos 12 straipsnio antros dalies, kurioje įtvirtintas dvigubos pilietybės ribojimas¹¹². Jo nuomone, piliečiais reikėtų laikyti tuos asmenis, kurie gimė piliečių šeimoje. Šiuo atveju toks pilietybės gavimo interpretavimas būtų palankus išeivijos lietuviams, gimusiems asmenų, kurie iki sovietinės okupacijos buvo Lietuvos piliečiai, šeimoje.

Minėta, kad 2007 m. balandžio 13 d. Lietuvos Respublikos Seimas pateikė Pilietybės įstatymo 1, 17, 18, 20 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 17(1) ir 18(1) straipsniais įstatymo projektą¹¹³, kuriuo bus siekiama papildyti galiojančio Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo nuostatas, kad jos atitiktų Konstitucijos nuostatas dėl dvigubos pilietybės klausimų. Šiuo projektu yra siekiama nustatyti tokį dvigubos pilietybės reguliavimo mechanizmą, kuris atitiktų naujuosius iššūkius etninei lietuvių tautai, kuriuos atneša globalizacijos sąlygoti spartūs gyvenimo sąlygų pokyčiai bei didelį mastą įgijusi naujoji lietuvių emigracijos banga.

Akivaizdžiai suvokiant problemos sudėtingumą, galima teigti, kad vien emociniai argumentai šios sudėtingos teisinės problemos išspręsti nepadės. Norint iš esmės keisti konstitucinę dvigubos pilietybės sampratą, reikia keisti pačią Konstituciją, o konkrečiai – 12 straipsnio nuostatą, jog išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis. Nepakeitus minėtos Konstitucijos 12 straipsnio nuostatos ir įstatymu nustačius daugiau galimybių turėti dvigubą pilietybę, toks teisinis reguliavimas neatitiktų Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime suformuotos doktrinos. Atkreiptinas dėmesys, kad Konstitucinio Teismo nutarimo galios negalima įveikti pakartotinai priimant tokį patį įstatymą, kuris jau yra pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, arba tokį Konstitucijai prieštaraujantį įstatymą pakeičiant nauju analogišku įstatymu.

Pažymėtina ir ta aplinkybė, kad Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalį galima pakeisti tik referendumu. Pagal Referendumo įstatymą¹¹⁴, kad referendumas įvyktų, reikia, jog jam pritartų daugiau kaip pusė visų Lietuvos gyventojų. Atsižvelgiant į Lietuvos rinkimų ir referendumų praktiką, vargu ar ateitų balsuoti tiek rinkėjų, kiek yra reikalinga pagal Referendumo įstatymą. Todėl būtų tikslinga išsiaiškinti, ar tikrai visuomenė suinteresuota dvigubos pilietybės įtvirtinimu.

¹¹² Dvigubos pilietybės rebusas visai nesudėtingas / 2007-04-19 www.delfi.lt

¹¹³ Pilietybės įstatymo 1, 17, 18, 20 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 17(1) ir 18(1) straipsniais įstatymo projektas

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Referendumo įstatymas. / Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2570

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos pilietybė – konstitucinis institutas, jo principinės nuostatos įtvirtintos Konstitucijos 12 straipsnyje. Nors Konstitucija tiesiogiai ir neapibrėžia pilietybės sampratos, bet ją, aiškindamas Konstitucijos nuostatas, yra pateikęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1994 m. balandžio 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas pilietybę apibūdina kaip nuolatinį asmens politinį ryšį su konkrečia valstybe, kuris grindžiamas abipusėmis teisėmis ir pareigomis ir iš jų išplaukiančių savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe bei gynyba.
2. Kiekviena valstybė apibrėžia kas yra tos valstybės pilietis, tokiu būdu pripažindama tokį asmenį pilnateisiu valstybės – pilietinės visuomenės – nariu. Šiuo pobūdžiu yra išreiškiamas priklausymas valstybei. Turėdamas šią teisę asmuo įgyja specifines šios valstybės piliečio savybes, specifinę būseną, leidžiančią jam turėti teisių, laisvių ir pareigų, kurias turi tik piliečiai. Piliečio atžvilgiu, valstybė turi globoti savo piliečius tiek valstybės viduje, tiek jam būnant užsienyje, tokiu būdu yra įtvirtinama teisė valstybei ginti savo piliečius.
3. Viena svarbiausių su pilietybės teisiniais santykiais egzistuojančių problemų – tai pilietybės įgijimo klausimas. Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimus, įgyvendinus teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, suteikus Lietuvos Respublikos pilietybę, optavimo būdu ar kitais Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais bei kitais Pilietybės įstatymo nustatytais pagrindais.
4. Remiantis dvigubos pilietybės instituto reglamentavimu, galima būtų teigti, kad pilietybės santykių reguliavimas turi stiprinti nacionalinę valstybę ir jos etninę tautą, o ne silpninti, t.y. dvigubos pilietybės klausimas praktikoje yra pasidaręs ne reta išimtis, kuri įtvirtinta Konstitucijos 12 straipsnyje, bet įprastas reiškinys.
5. Ištyrus Konstitucinio Teismo sprendimą dėl pilietybės suteikimo J. Borisov, galima teigti, kad iki minėtojo Konstitucinio Teismo nutarimo, dviguba pilietybė buvo suteikinėjama ir už tam tikrą materialinę pagalbą Lietuvos įmonėms, piliečiams, taip pat ir kitais atvejais, kurie nebuvo susiję su Lietuvos vardo, prestižo garsinimu pasaulyje. Šio nutarimo pasekoje, Pilietybės įstatymo 16 straipsnis, kuris numato Pilietybės suteikimą už nuopelnus Lietuvos Respublikoje, buvo beveik netaikomas.

6. Remiantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija, nuopelnai turi būti padaryti Lietuvos valstybei, jie turi būti ne materialinė, finansinė ar kitokia parama, o būtent tokie, kuriais asmuo prisideda prie Lietuvos galios stiprinimo, jos autoriteto tarptautinėje bendruomenėje didinimo. Taip pat asmenį turi sieti faktinis ryšys su valstybe, kuris liudytų asmens integraciją į visuomenę, asmuo turėtų būti pasirengęs prisiimti atsakomybę už Lietuvos dabartį ir ateitį.
7. Ištyrus asmens konstitucinio lygiateisiškumo principą, būtų galima teigti, kad Lietuvos pilietis netenka pilietybės, jei įgyja kitos šalies pilietybę. Ši taisyklė buvo pagal įstatymą netaikoma lietuvių kilmės asmenims, ir asmenims, turėjusiems pilietybę iki 1940 m. Konstitucinis Teismas išnagrinėjęs bylą konstatavo, kad toks teisinis reguliavimas pažeidžia konstitucinį lygiateisiškumo principą.
8. Vertinant 2006 m. lapkričio 13 d. Konstitucinio Teismo nutarimą ir dabartinius pasiūlymus reikėtų pasakyti, kad tam tikro racionalumo turi Konstitucinio Teismo kritikai. Mano nuomone, Teismas gana tiesmukai aiškino Konstitucijos 12 straipsnį, kad niekas kartu negali turėti dvi pilietybes. Jeigu prisiminsime dvigubos pilietybės reglamentavimą prieškarinio Lietuvoje, matysime, kad jau 1928 m. Konstitucijoje buvo tiesiogiai pateikta išlyga, leidžianti Lietuvos piliečiams, išvykusiems iš Amerikos kraštų neprarasti ir Lietuvos pilietybės. Taigi, apibendrinant pasiūlymus dėl „Ypatingo ryšio su Lietuvos valstybe statusu“ galima būtų pasakyti, kad negali būti nustatytas toks teisinis dvigubos pilietybės reguliavimas, kuris nuo lietuvių tautos atkirstų užsienyje gyvenančius lietuvius, galbūt įgijusius kitos valstybės pilietybę, t.y. ar nebūtų per didelė prabanga mažai valstybei kaip Lietuva, atstumti gana žymią savo piliečių dalį nuo Lietuvos.
9. Norint iš esmės keisti konstitucinę dvigubos pilietybės sampratą, reikia keisti pačią Konstituciją. Nepakeitus Konstitucijos 12 straipsnio nuostatos ir įstatymu nustatytą daugiau galimybių turėti dvigubą pilietybę, toks teisinis reguliavimas neatitiktų Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime suformuotos doktrinos. Atkreiptinas dėmesys, kad Konstitucinio Teismo nutarimo galios negalima įveikti pakartotinai priimant tokį patį įstatymą, kuris jau yra pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, arba tokį Konstitucijai prieštaraujantį įstatymą pakeičiant nauju analogišku įstatymu.

SANTRAUKA

Naujausi pilietybės įstatymo pakeitimai ir jų įgyvendinimo praktiniai aspektai

Lietuvos Respublikos pilietybė – konstitucinis institutas, kuris pirmąkart buvo paminėtas 1918 m. Lietuvos Valstybės Laikinojoje Konstitucijoje. Apskritai pilietybė gali būti apibrėžta kaip bilietas į asmens konstitucines teises, lemiantis asmens teisinį statusą šalyje. Šiandieninėje visuomenėje pilietybės teisinis reguliavimas turi būti sietinas su žmogaus teisės į pilietybę įgyvendinimo bei atitikimo tarptautinėms konvencijoms, paprotinei tarptautinei teisei bei visuotinai pripažįstamiems teisės principams užtikrinimu. Lietuvos Respublikos pilietybė išreiškia asmens teisinę narystę Lietuvos valstybėje, atspindi to asmens teisinę priklausomybę pilietinei Tautai – valstybinei bendruomenei.

Darbe nagrinėjamos pilietybės teisinio reguliavimo problemos šiuo metu Lietuvoje sietinos ir su emigracija, kuri gali tapti viena didžiausių nekarinių grėsmių, mažinančių Lietuvos gyventojų skaičių. Tokia situacija reikalauja iš naujo atsigręžti į pilietybės problemas.

Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti įgyjama gimimu bei kitais įstatyme numatytais atvejais. Niekas negali būti tiek Lietuvos Respublikos, tiek kitos valstybės piliečiu. Pilietybės įgijimas gimimu yra pagrindinis pilietybės įgijimo būdas Lietuvoje. Visi Lietuvos Respublikos piliečiai, nepriklausomai nuo jų etninės kilmės, turi būti lygūs. Yra draudžiama bet kokia diskriminacija pilietybės srityje, o taip pat ir diskriminacija dėl tautinės ar etninės kilmės.

Šio darbo nagrinėjamos temos aktualumas atspindi šiandieniniame teisiniame, politiniame bei socialiniame gyvenime. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymas buvo priimtas 2002 metais. Vėliau šis įstatymas buvo keičiamas, atsižvelgiant į šiandienines realijas, ypačingai į Lietuvoje gyvenančius ir emigravusius piliečius.

Šiame darbe pagrindinis dėmesys koncentruojamas 2002-2006 metų Pilietybės įstatymo pakeitimams bei problemoms, atsiradusioms įstatymo įgyvendinimo metu. Čia analizuojami dvigubos pilietybės, ypatingo teisinio ryšio su Lietuvos valstybe, repatriacijos ir kiti aktualūs klausimai, kurie buvo nagrinėjami ir 2003, 2006 metų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose.

SUMMARY

The newest amending of Law on Citizenship and its practical aspects of the implementation

The citizenship of the Republic of Lithuania – constitutional institute. Primarily it was mentioned in the Temporary Constitution of the Republic of Lithuania in 1918. Citizenship can be described as a ticket to a personal constitutional right, which determine personal legal position in Lithuania. In a modern-day community citizenship legal regulation must be secured by the rights of man to the implementation of citizenship and correspondence to international conventions, by unwritten international law and universally appreciable codes of law. Citizenship of the Republic of Lithuania expresses legal membership of the person in the State of Lithuania, reflects legal belongingness of the person to the Nation as a state community.

The problems of citizenship legal regulation in Lithuania presently are related with emigration, which may become one of the biggest nonmilitary threats, which detractive the number of Lithuanian people. This situation requires noticing citizenship problems.

Citizenship of the Republic of Lithuania shall be acquired by birth and on other grounds established by law that with the exception of individual cases provided for by law; no one may be a citizen of both the Republic of Lithuania and another state at the same time. Acquisition of citizenship by birth (filiation) is the main way of acquisition of citizenship. All citizen of the Republic of Lithuania, irrespective of their ethnical origin, under the Constitution shall be equal; they may not be discriminated or granted any privileges on the grounds of their ethnical origin and nationality.

Topicality of the pending theme reflects in a modern-day legal, political and social life. The Law on Citizenship of the Republic of Lithuania was decreed in 2002. Thereafter were a lot of correctives, which are especially topical for the people that live in Lithuania and for the emigrants.

In this writing the main regard will be concentrated to 2002-2006 the Law on Citizenship variations and the problems, which arise during the practicing. Those problems were reflected in the Constitutional Court of the Republic of Lithuania decisions (2003, 2006).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087.
3. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4088.
4. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 13, 19 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas // 2003, Nr. 38-1701.
5. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2, 3, 4, straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 173-6379.
6. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 26, 27, 28, 30, 31, 32 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 180 - 6659.
7. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 18, 20, 26, 28, 30 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 46-1645.
8. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 46-1646.
9. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 81-3186.
10. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 1949 metų Ženevos konvencijų dėl karo aukų apsaugos ir jų 1977 metų papildomų protokolų ratifikavimo // Valstybės žinios. 2000, Nr. 63-1904
11. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539
12. Lietuvos Respublikos Valstybės apdovanojimų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2762
13. Lietuvos Respublikos Referendumo įstatymas. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2570
14. Lietuvos pilietybės įstatymas // Vyriausybės žinios. 1939, Nr. 656/4811
15. Vilniaus miesto ir jo srities tvarkymo įvedamasis įstatymas // Vyriausybės žinios. 1939, Nr. 671/4946

16. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deklaracija Dėl Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų įgaliojimų // Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-220
17. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989, Nr. 33-444.
18. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos aktas „Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-222
19. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio papildymo // Valstybės žinios. 1991, Nr. 12-317
20. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 ir 35 straipsnių taikymo tvarkos // Valstybės žinios. 1990, Nr. 19-489
21. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų sprendimo tvarkos nuostatų // Valstybės žinios. 1990, Nr. 21-522
22. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 2 straipsnio ketvirtosios dalies išaiškinimo // Valstybės žinios. 1991, Nr. 32-869.

Tarptautinės sutartys:

1. Konvencija Dėl asmenų be pilietybės statuso (1954 m.) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 59-1761.
2. Europos konvencija dėl pilietybės (1997 m.) /
http://www.etib.lt/site_files/teisinis/Europos%20konvencija%20del%20pilietybes.doc
3. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948 m.) / <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/lit.htm>
4. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966 m.) /
http://www.hrmi.lt/downloads/structure//TARPTAUTINIS_PILIETINIU_IR_POLITINIU_TEISIU_PAKTAS.pdf
5. Hagos Konvencija dėl kai kurių klausimų, liečiančių pilietybės įstatymų koliziją (1930 m.) /
http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co%2Doperation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/legal_instruments/Conv%20conflict%20nationality%20The%20Hague%2004_1930.pdf
6. Konvencija dėl ištekėjusios moters pilietybės (1957 m.) // Žmogaus teisės (tarptautinių dokumentų rinkinys), Vilnius, 1991.
7. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais (1949 m.) /
http://lawofwar.org/geneva_prisoner_war_convention.htm
8. Lietuvos Taikos sutartis su Rusija // Vyriausybės žinios, 1920, Nr. 53/509

9. Konvencija tarp Lietuvos ir Latvijos apie piliečių teises // Vyriausybės žinios, 1921, Nr. 70/620.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 22 d. nutarimo Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tarkos" 5 punkto pakeitimo" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios, 1994, Nr. 29-524
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2006, Nr. 123-4650.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų rengimo taisyklių ir prisiekimo Lietuvos Respublikai taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1290.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3 straipsnio 6 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2006, Nr. 52-1917.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas Dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo - Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą iširti, ar Lietuvos Respublikos Prezidento 2001 m. birželio 14 d. dekreto Nr. 1373 "Dėl apdovanojimo Lietuvos valstybės ordinais ir medaliais valstybės (Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienos proga" 1 straipsnis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Dariaus ir Girėno medaliu apdovanojamas Jurijus Borisovas, neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos ordinų, medalių ir kitų pasižymėjimo ženklų įstatymo 128 straipsniui (1993 m. liepos 1 d. redakcija), nutraukimo // Valstybės žinios. 2007, Nr. 1-26.
7. Vilniaus apygardos administracinio teismo nutartis "Dėl Idos Itos Rogovin Lietuvos Respublikos pilietybės" // Vilnius. 2004, www.lvat.lt

Kiti teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Respublikos Prezidento dekreto "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymui // Valstybės žinios. 2003, Nr. 106-4746
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išvada Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2004, Nr. 49-1600 Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymo projekto pateikimo svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui // Valstybės žinios. 2006, Nr. 79-3109
3. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2006 m gruodžio 20 d. potvarkiu Nr. 418 sudarytos darbo grupės klausimams, susijusiems su Lietuvos Respublikos pilietybės samprata esamomis Lietuvos valstybingumo raidos sąlygomis pasiūlymai // www.lrv.lt
4. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas dėl Pilietybės reikalų komisijos sudarymo ir Pilietybės klausimų nagrinėjimo šioje komisijoje taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2007, Nr. 9-352.

Specialioji literatūra

1. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis M., Mesonis G., Normantas A., Pumputis A., Vaitiekienė E., Vidrinskaitė E., Žilys J. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius, 2002, ISBN 9955-442-61-1.
2. Black's Law Dictionary. Sixth ed. San Paul, 1992
3. Brubaker R. Pilietybė ir tautiškas Prancūzijoje ir Vokietijoje / Vilnius: Pradai, 1998, ISBN 9986-776-99-6.
4. Cornu G. Vocabulaire juridique. Paris: PUF, 2003
5. Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos / Vilnius: Mintis, 1985
6. Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija: XX a. pirmoji pusė: monografija / Vilnius: Justitia, 2005, ISBN 9955-616-09-1
7. Nemickas B. Lietuvos pilietybė ir jos klystkeliai. / Amžius, 1994, Nr. 13(149).

8. Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pozicija dėl “Ypatingo ryšio su Lietuva statuso” 2007-03-02 / www.plbe.lt
9. Pumputis A. Respublikos pilietybė / Tarybų darbas / 1989, Nr.7
10. Sinkevičius V. Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė: monografija. Dvigubos pilietybės teisinis reguliavimas / Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, ISBN 9955-563-01-X
11. Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais / VĮ Teisinės informacijoscentras, 2002, ISBN 9986-452-84-8
12. Sinkevičius V. Pilietybės samprata / Teisė, 2001, Nr. 39, ISSN 1392-1274.
13. Sinkevičius V. Teisiniai Lietuvos Respublikos pilietybės pagrindai / Politologija, 2000/4 (20), ISSN 1392-1681
14. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė / Vilnius, 2003, ISBN 9955-557-72-9
15. Taljūnaitė M. Sociologinė pilietybės samprata ir modeliai / Lietuvos mokslų akademija. Filosofija ir Sociologija, 2004, Nr. 2
16. Ūsaitė I. Pilietybės įgijimas gimimu / VšĮ „VU teisės klinika“ 2006.09.11 / <http://www.litlex.lt/portal/start.asp?Tema=1&str=16709>
17. V. Vaitkevičiūtė. Tarptautinių žodžių žodynas / Vilnius: Žodynas, 2001, ISBN 9986-465-50-8
18. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis / Vilnius: Eugrimas, 1998, ISBN 9986-752-40-X
19. Valančius K.L. Lietuvos valstybės konstitucijos / Vilnius. UAB “Ekonomikos mokymo centras”, 2001, ISBN 9986-826-14-4
20. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija / Vilnius: Justitia, 2000, ISBN 9986-567-35-1

Straipsniai:

1. Bončkutė M. Dviguba pilietybė: griežta įstatymų kalba ir liberali realybė / 2007-02-09 www.verslas.us
2. Lietuvos Respublikos Seimas. Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. Konferencijos medžiaga / Vilnius: Valstybės žinios, 2006, ISBN 9989-18-151-8
3. Girnius K.K. Teismo (Ne)tiesa / Vilnius: Naujasis židinys-aidai, 2006-12, p.553-556
4. Gudavičius S. Dvigubų piliečių bus gerokai mažiau / www.kaunodiena.lt
5. “Ypatingas ryšys” nenaudingas Lietuvai, o mums neatstoja pilietybės / Pilietinė visuomenė. 2007.03.02 www.balsas.lt
6. Pasaulio lietuvių bendruomenės pozicija dėl “Ypatingo ryšio su Lietuva statuso” // 2007-03-02 www.bernardinai.lt